

Folkbildningens insatser för hållbar utveckling

INNEHÅLL

Innehåll	2
Inledning.....	3
Syfte.....	3
Metod.....	3
Bakgrund	4
Världens miljökris ett globalt ansvar.....	4
Visionen om ett hållbart samhälle och global rättvisa.....	5
Strategier för hållbar utveckling	5
Utbildning för hållbar utveckling	6
Skillnaden mellan miljöutbildning och utbildning för hållbar utveckling.	6
Närbilder av folkhögskolor.....	8
Folkhögskolornas utbud av utbildning för hållbar utveckling	8
📖 Ekologi, naturvård, vilt.....	11
Vilt- och naturvårdslinjen, Klarälvdalens folkhögskola, Stöllet.....	11
📖 Resursbevarande försörjning	12
Bo på landet och Kretsloppshuset, Klarälvdalens folkhögskola ,	12
Skattungsbyn, Sörsjön och Venjan, Mora folkhögskola	12
📖 Lokal landsbygdsutveckling och företagsamhet	13
Det nya navet och Regionalt centrum för lokal utveckling, Ålsta folkhögskola.....	13
📖 Miljö , demokrati och globalisering	15
Allmänna kurser med profil, Nyköpings folkhögskola	15
📖 Folkhälsa/friskvård , social mobilisering	16
Hälsopedagoglinjen , Hampnäs folkhögskola	16
📖 Socialt engagemang och metodutveckling	17
Lugna gatan-vårdar, digitala nätverk och webbtidning för eldsjälur , Tollare folkhögskola.....	17
📖 Demokrati och global rättvisa, u-landskunskap	18
Röda Korsets folkhögskola	18
📖 Fred, miljö, solidaritet och aktivt medborgarskap	19
Färnebo, Den resande folkhögskolan.....	19
📖 Vänskoleidén.....	20
Ett gräsrotssamarbete mellan 30 svenska folkhögskolor och 30 tanzanska FDCs.....	20
📖 Metodutveckling	21
Problembaserad miljöutbildning	21
Distansutbildning för 2500 scoutledare , Kjesätters folkhögskola	21
Nätverk för socialt arbete och samhälle, Tollare folkhögskola	21
Närbilder av studieförbund	22
Studieförbundens aktiviteter inom hållbar utveckling	22
📖 Växthuseffekten.....	22
klimat.nu Folkbildning och folkrörelser i samverkan	22
📖 Naturvård, mångfald, ekologi.....	24
Studieförbundet.....	24
📖 Ny livsstil och nya konsumtionsmönster.....	25
Sensus, det kyrkliga studieförbundet.....	25
📖 Helhetssyn på hållbar utveckling.....	27
NBV, nykterhetsrörelsens studieförbund	27
📖 Opinion, demokrati, folkhälsa, etik och miljö-hållbar utveckling.....	29
SV, Studieförbundet Vuxenskolan.....	29
Sammanfattning och diskussion.....	32

Folkbildningens breddade utbildning mot en hållbar utveckling	32
1. Integration av ekonomisk, social och miljömässig utveckling.....	32
2. Samverkan och samordning regionalt och internationellt	35
3. Folkbildningens bidrag till att höja medvetandenivån i samhället och initiera en bred debatt.	37
4. Folkbildningens pedagogik och metodik - ett bidrag till en utveckling för hållbar utveckling	38
Exempel på metoder för att åstadkomma en ökad medvetenhet och förändring	41
Värderingsmetodik	41
Projektmetodik i lokal utveckling och i biståndsverksamhet.....	41
Visuell planering	42
Referenser:.....	43

INLEDNING

Denna rapport är en uppföljning av folkbildningens insatser för hållbar utveckling. Den utgör samtidigt underlag för ett av Folkbildningsrådets särskilda uppdrag enligt regeringens riktlinjer för år 2002. Enligt detta skall rådet redovisa ”hur studieförbund och folkhögskolor breddat verksamheten i riktning mot hållbar utveckling”.

Sverige har antagit utmaningen att fortsatt gå i spetsen för omställningen till ett hållbart samhälle där kunskap och utbildning är ett viktigt verktyg. Det har blivit ännu mer uppfordrande efter toppmötet i Johannesburg och Sveriges åtaganden där. Folkbildningen gör en viktig insats i arbetet med att bidra till kunskap och ökad medvetenhet inte bara om en ekologiskt hållbar utveckling utan även till en demokratisk uppbyggnad och en hållbar social/ekonomisk utveckling.

År 2000 gjorde Gunnel Karlén för FBR:s räkning en omfattande enkät- och intervjuundersökning av det arbete på detta område som då pågick och hade pågått inom folkbildningen under den senare delen av 90-talet. Rapporten ingick som ett led i utvecklingsarbetet med Agenda 21 för utbildning om hållbar utveckling inom Östersjöområdet och påbörjades efter Hagadeklarationen i mars 2000, initierad av utbildningsministrarna runt Östersjön.

Någon ny enkät har inte gjorts i samband med denna uppföljning utan den har begränsat sig till intervjuer och studier av dokumentationer.

SYFTE

Syftet med denna studie är att ge en kvalitativ översiktsbild över arbetet med hållbar utveckling i alla dess aspekter inom den svenska folkbildningen för att närmare belysa nuvarande status i verksamheten. Studien syftar också till att analysera på vilket sätt folkbildningen breddat sin verksamhet i riktning mot hållbar utveckling, och med vilka metoder.

METOD

Intervjuundersökning med rektor eller lärare på sju folkhögskolor och med projektansvariga på de centrala kanslierna för fyra studieförbund. Urvalet har gjorts med syftet att i några närbilder av folkhögskolor och studieförbund spegla mångfalden och bredden av folkbildningens samlade aktiviteter inom hållbar utveckling. Intervjuerna har kompletterats med dokumentationer ur Folkbildningsrådets resursdatabas och folkbildningens eget tryckta eller webbaserade material..

Det bör observeras att studien ger exempel och inte kan generaliseras.

BAKGRUND

Världens miljökris ett globalt ansvar

Dagens samlade produktion och konsumtion överstiger jordens ekologiska kapacitet med 25 %, vilket innebär att vi förstör naturtillgångarna i en ohållbar takt.

De rikaste 15 % av jordens befolkning står för 56 % av världens totala konsumtion medan de fattigaste 40 % endast konsumerar 11 %.

Vi måste förändra världen för att uppnå global rättvisa och bryta sambandet mellan ekonomisk tillväxt och miljöpåverkan.

Allt liv på jorden är beroende av miljön. Rent vatten och näringsriktig mat, goda bostäder, social rättvisa samt hälsa och ett meningsfullt arbete är förutsättningar för ett gott liv. Men idag finns stora problem i alla dessa aspekter. Och det gäller både den lokala miljön och den globala. Vi måste därför satsa medvetet på att uppnå en hållbar utveckling, d.v.s. en utveckling som tillgodoser dagens behov men samtidigt inte förstör naturens resurser utan värnar om miljön så att kommande generationer också kan tillgodose sina behov. Det är allas vårt ansvar att verka för att vi hushållar med världens naturresurser och värnar om miljön på ett bättre sätt.

FN:s miljökonferenser har varit en väckarklocka och fört upp miljöfrågorna på den politiska agendan. Vid världens första internationella miljökonferens, som ägde rum i **Stockholm 1972**, inrättades FN:s första miljöprogram. Vid åtskilliga utvärderingar därefter har det framgått att miljöarbetet inte har lyckats hålla jämna steg med miljöförsämringarna.

U-ländernas uttalade krav på verkliga möjligheter till utveckling ledde till FN-konferensen om miljö och utveckling i **Rio de Janeiro 1992**, som blev banbrytande genom att för första gången koppla ihop ekologi och miljö med social och ekonomisk utveckling. Där antogs det långsiktiga globala handlingsprogrammet Agenda 21, som uppmanade alla stater och individer till ett aktivt arbete med miljö och utveckling och att skapa en mer rättvist fördelad välfärd för världens folk. **Agenda 21** betonar starkt det lokala arbetets betydelse. FN-konferensen i **New York 1997**, **Rio + 5**, uppmanade

världens länder att utarbeta nationella strategier för hållbar utveckling.

Tio år efter Rio-konferensen kom så **Johannesburgskonferensen 2002** om miljö och utveckling. Viktiga resultat var att FN fick ett tydligt mandat att arbeta med hållbar utveckling och alla dess tre dimensioner: hänsyn till miljön och en hållbar användning av naturens resurser, social utveckling och ekonomisk utveckling på ett sätt som är överordnat och integrerat. På nytt utfäste sig deltagarländerna att utarbeta nationella planer och att avrapportera till FN:s generalsekreterare hur arbetet med hållbar utveckling utfaller.

Andra positiva beslut var att handels- och miljöregler skall stödja varandra och att den fortsatta implementeringen av Agenda 21 skall ske nationellt på alla nivåer och bl.a. innebära ett ökat deltagande av det civila samhället.

För att nå de uppsatta målen måste människorna på sikt åstadkomma en global demokratisk samhällsutveckling med ekonomisk och social utjämning. Jämställdhet mellan kvinnor och män är ett annat viktigt delmål. Fattigdomen måste bekämpas, liksom sjukdomar som hiv /aids. Målet är en rättvis, jämlik och hållbar värld.

Statsminister Göran Persson uttalade sig i sitt tal vid Johannesburgskonferensen för att Sverige skall gå i spetsen för en breddad insats från utbildningsväsendet med kurser om global överlevnad och hållbar utveckling och diskussion om hur vår livsstil påverkar miljön. Han utfäste sig att samla de mest aktiva utbildningscentra i detta avseende till ett internationellt seminarium 2003.

Visionen om ett hållbart samhälle och global rättvisa

"The true test of what the Johannesburg Summit achieves, are the actions that are taken afterwards. We have to go out and take action. This is not the end. It's the beginning".

Kofi Annan i Johannesburg 2002

Det är möjligt att förena social välfärd och ekonomisk utveckling med en god miljö. I strategierna för hållbar utveckling har det ekologiska perspektivet hittills dominerat. Nu fick FN en enda agenda för utveckling- inte två, som tidigare, då man hade en för utveckling och en för hållbar utveckling. Det innebär att man nu ser sammanhangen mellan miljöfrågorna och fattigdomsbekämpning, fred, demokrati och mänskliga rättigheter. Det handlar om att fördela jordens resurser mer rättvist, och att göra insatser för hälsa och utbildning. Vi måste främja resurssnåla konsumtions- och produktionsmönster, värna kunskap, hälsa och miljö för alla.

Att skapa hållbar utveckling handlar också om rättvis handel, skuldfrågor, investeringar och bistånd. Att åstadkomma önskade förändringar är en fråga om värderingar och livshållning, där varje individ måste känna ansvar likaväl som näringslivet och de politiska beslutsfattarna. Demokratiska värderingar och demokratiskt styrelseskick är tunga grundpelare, som lyfts fram också i slutdokumenten från Johannesburgmötet.

Källor: Regeringsskrivelse 2002/02:172

Från vision till handling, SOU

The Johannesburg Declaration on Sustainable Development, United Nations

Strategier för hållbar utveckling

Regeringens definition av "hållbar utveckling" överensstämmer med Brundtlandskommissionens från 1987. Tidsperspektivet är en viktig grundsten: hållbar utveckling är inget tidsbestämt projekt utan en ständig förändringsprocess.

"Hållbar utveckling är en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina."

FN:s Milenniedeklaration 2000

- * Säkra en miljömässig hållbarhet
- * Halvera antalet extremt fattiga till år 2015
- * Alla barn skall få en universell basutbildning, även flickor
- * Ökad jämställdhet mellan könen
- * Hejda spridningen av HIV/aids o malaria

EU 2001

- * Bekämpa klimatförändringarna
- * Hållbara transporter
- * Bekämpa hoten mot folkhälsan
- * Förvalta naturresurserna ansvarsfullt

OECD 2001

- * Utarbeta ett ramverk för att förbättra integreringen av ekonomiska, miljö- och sociala mål
- * Bryta nuvarande samband mellan miljöförstöring och ekonomisk tillväxt
- * Utarbeta hållbarhetsindikatorer i de ekonomiska granskningarna av länderna inom OECD.

Svenska regeringen

- * Minska påverkan på miljön
- * Bevara naturens produktionsförmåga och utveckla förnyelsebara råvaror
- * Effektivisera användningen av material och energi

Skillnaden mellan miljöutbildning och utbildning för hållbar utveckling.

Utbildning för hållbar utveckling

*Regeringens proposition 1997/98:115
Folkbildning:*

Folkbildningen bör fortsätta sina ansträngningar att bidra till en kunskapsutveckling hos alla medborgare kring vad som krävs för att ställa om Sverige till ett ekologiskt hållbart samhälle. Särskilt inom ramen för arbetet med lokala investeringsprogram kan folkbildningen spela en viktig roll.

Svenska regeringen anser att det behövs ett långsiktigt folkbildningsarbete där ökade kunskaper leder till engagemang och förändring både av människors beteende och samhälleliga beslut. Mycket av detta arbete har skett inom ramen för Baltic 21.

Baltic 21, eller med andra ord, Agenda 21 för Östersjöområdet, är ett regionalt samarbete mellan 11 stora och små länder i Östersjöområdet samt EG-kommissionen med syftet att nå en hållbar utveckling i regionen i ett 30-årigt perspektiv. Det är den första regionen i världen som antagit ett sådant mål. Den fokuserar på åtta sektorer: jordbruk, energi, fiske, skog, näringsliv, turism, transporter, utbildning. Utbildning har varit ett av Sveriges mest prioriterade ansvarsområden och där har man ställt upp följande strategier :

Baltic 21 Strategier för utbildning för hållbar utveckling.

* integrera både ekonomisk, social och miljömässig utveckling i arbetet med hållbar utveckling

* samverka och samordna arbetet med hållbar utveckling både internationellt och regionalt

* höja medvetandenivån i samhället i stort och initiera en bred debatt.

* bidra till att alla individer skall ha kompetens som bidrar till en utveckling som möter behoven hos den nuvarande generationen utan att äventyra för kommande generationer att kunna tillgodose sina.

Det är framför allt det bredare perspektivet som skiljer. När det tidigare var naturvetare eller tekniker som skulle ansvara för miljöundervisningen gäller nu tvärvetenskap och integration i andra ämnen. I Baltic 21 får två engelska forskare beskriva hållbar utveckling:

John Huckle: ” *Utbildning för hållbar utveckling har en tydligare och mer kritisk inriktning än miljöutbildning.*

- *Utbildning för hållbar utveckling, liksom utveckling för demokrati och fred, är en komplicerad demokratisk process teoretiskt och praktiskt.*

- *Utbildning för hållbar utveckling har starka band med socialpolitisk - och utvecklingsutbildning.*”

Utbildning för hållbar utveckling omfattar både formell och icke formell utbildning, på alla nivåer, kan ha både etiska, kulturella och naturvetenskapliga inslag och bör integrera kunskaper inom olika fackämnen som biologi, juridik och kultur såväl som allmänt övergripande kunskaper om demokrati och mänskliga rättigheter.

Den andre forskaren, Stephen Sterling, har jämfört utbildning i hållbar utveckling med politisk ideologi, och kommer fram till att den skall vara :

- *Grundad i ett lokalt ekonomiskt, socialt och ekologiskt sammanhang*

- *Nyskapande, konstruktiv och fokuserad*

- *Holistisk och mänskligt dimensionerad*

- *Processorienterad och integrerad*

- *Balanserad mellan kunskap och värderingar*

- *Utforskande*

- *Livslång och för alla människor inom alla områden*”.

Mål för folkbildningen enligt Agenda 21

* *Individen skall ha förmåga att hantera sin livssituation,*

* *ta del i social utveckling,*

* *och vara medveten om förutsättningarna för hållbar utveckling.*

Källor: Baltic 21 E , Regeringskansliet
Baltic 21 U, Utbildningsdepartementet

Propositionen 1997/98:115 Folkbildning

NÄRBILDER AV FOLKHÖGSKOLOR

Folkhögskolornas utbud av utbildning för hållbar utveckling

Själv begreppet hållbar utveckling används inte ofta i folkhögskolornas utbud av kurser, men sammanlagt finns ett enormt smörgåsbord att välja från med alla ingredienserna som ingår i begreppet hållbar utveckling. Folkhögskolornas stora utbud av kurser för hållbar utveckling visar på stor bredd och varierar i längd och omfattning, från korta sommarkurser till speciallinjer på upp till 2 år. Dessutom finns ett stort antal allmänna behörighetsgivande kurser, 2-3 år långa, där frågor som berör hållbar utveckling integreras i olika ämnen, eller där upplägget är att man studerar miljötemat en dag i veckan eller koncentrerat till några veckor.

Skolans geografiska läge har betydelse för om man lägger tyngdpunkten på vatten- och fiskevård, skärgårdsnatur, allmän naturvård i skog och mark, skogens och jordbrukets situation, fjällens ekologi eller någon annan naturinriktning. Ett antal skolor har flyttat tyngdpunkten över till de samhällspolitiska aspekterna på hållbar utveckling, andra tar upp folkhälsoaspekter eller förändring av livsstil, medan övriga utgår från andra perspektiv.

En del av kurserna är praktiskt inriktade på t.ex. utåtriktad information och/eller praktiskt hanterande av miljöfrågor, och kan leda till betalda arbeten inom området efter kursens slut. Har man gått någon av de självhushållskurser som finns, kanske man t.o.m. i stor utsträckning kan klara sig utan pengar och kan leva av vad naturen ger!

Folkhögskolorna har alltid haft ett starkt intresse för internationell solidaritet och utbyte. De flesta har integrerat utbildning om demokrati och global rättvisa i sin allmänna verksamhet. Det finns också många folkhögskolor som förlägger sina fältstudier i tredje världen och sedan kräver en informationsinsats när kursdeltagarna

återvänder hem. En del av dem ger kvalificerade praktiska kunskaper för att arbeta med biståndsarbete, inklusive språkkunskaper som swahili och spanska.

Här följer en redovisning av kursutbudet för 2003/2004 uppdelat efter olika kategorier inom hållbar utveckling. De korta sommarkurserna redovisas inte här.

Miljö/ekologi

11 speciallinjer och 22 allmänna kurser med miljöprofil har sitt fokus på att minska påverkan på miljön, vårda naturen och minska konsumtion och produktion på ett hållbart sätt.

Ekonomi, lokal utveckling

12 speciallinjer och 4 allmänna kurser med självförsörjningsprofil lägger tonvikten vid småförtagande i glesbygd. Ofta sker det i form av en ekonomiskt och ekologiskt hållbar självförsörjning, kopplad med resurssnål konsumtion och produktion. En del blir egna företagare, andra blir konsulter efter kursens slut.

Folkhälsa

Det finns hela 37 folkhögskolor som sysslar med friskvård och hälsopedagogik. Av dessa har 7 speciallinjer och 3 allmänna profilkurser tagits med i redovisningen av kurserna nedan, p.g.a. att de vid presentationen i Folkhögskolekatalogen använt sig av ord som folkhälsa och hälsopedagogik. Men gränsen är svår att dra.

Till detta kan läggas 30 fritidsledarlinjer, som också har friskvård på sina program. Dessa finns inte med i denna förteckning.

Demokrati och global solidaritet

25 speciallinjer och 29 allmänna profilkurser ansvarar för detta område. Det finns ett stort antal kurser med inriktning på demokrati och MR, rättvis fördelning av jordens resurser, rättvis handel, samt global solidaritet.

1. Ekologi, naturvård, vilt

Speciallinjer

<i>Billströmska</i>	Nautisk linje med miljövärd
<i>Blekinge län</i>	Vatten- och fiskevård
<i>Företagarnas</i>	Natur och fisketurism
<i>Grebbestad</i>	Marinbiologi/ekologi
<i>Ingesund</i>	Fältbiologi och naturvård
<i>Klarälvdalen</i>	Vilt-o. naturvårdslinje
<i>Lunnevad</i>	Turism med inriktning Natur-Miljö-kultur
<i>Malmfälten</i>	Vildmark, jakt, fiske Turistsportlinjen

Allmänna kurser med miljöprofil

<i>Fristad</i>	Mot friskare klot
<i>Företagarnas</i>	Vatten, vilt- och miljöekologi
<i>Hålland</i>	Fjäll- & Friluftsliv
<i>Mora</i>	Människan i naturen
<i>Nordiska</i>	Natur och matematik
<i>Nyköping</i>	1. Livets villkor 2. Som man sår... (ekologi)
<i>Skeppsholmen</i>	Stad i skärgården ur ett ekologiskt perspektiv
<i>S:t Sigfrid</i>	Natur och ekologi
<i>Sverige-finska</i>	Hållbar utveckling /distans
<i>Tornedalen</i>	Hantverk & ekologi
<i>Vimmerby</i>	Natur /Kultur
<i>Viskadalen</i>	Miljö

2. Lokal och regional utveckling, företagsamhet, resursbevarande försörjning

Speciallinjer

<i>Alma</i>	Ekologisk trädgårdsodling på distans
<i>Företagarna</i>	Småföretagsekonomi
<i>Göteborg</i>	Vincent, småföretagarkurs
<i>Hola</i>	Leva i landsbygd
<i>Klarälvdalen</i>	1. Bo på landet 2. Kretsloppshuset i Sunne (självhushållning)
<i>Kvinnofolkhögskolan, Bergsjön</i>	Kvinnor och utveckling
<i>Mora/ Skattungbyn och Särna</i>	Resursbevarande försörjning
<i>Storuman</i>	1. Hållbara gårdar, distans 2. Allmän kurs- leva i Saepmie

<i>Tornedalen</i>	1. Fiskeguideutbildning 2. Naturguidesutbildning
<i>Ålsta</i>	1. Kulturpilotkurs 2. Projektpilotkurs

3. Helhetsperspektivet -samhället, miljön och vår livsstil.

Allmänna kurser

<i>Eskilstuna</i>	Livet-miljön-samhället
<i>Göteborg, Bergsjön</i>	Miljö och livsstil
<i>Hålland</i>	Natur & Samhälle ur ett "glokalt" perspektiv
<i>Högalid</i>	1. Allmän kurs, miljön för- matör med IT-stöd
<i>Jakobsberg</i>	Miljö, na och historia
<i>Kristinehamn</i>	Biologi och miljö
<i>Kvarnby</i>	Samhälle och miljö
<i>Löftadalen</i>	Samhälle och natur
<i>Skarpnäck</i>	Humanekologi
<i>Sverige-finska</i>	Hållbar utveckling, distans

4. Folkhälsa/friskvård, social mobilisering (exempel)

<i>Blekinge län</i>	Allmän kurs Mat-hälsa
<i>FiA, Angered</i>	1. Stödnätet (för kvinnor) 2. Nykterhet-arbete-utbildning
<i>Fornby</i>	Fritidsledarutbildning med social mobilisering i bostadsområde
<i>Gamleby</i>	Hälsa, kropp och själ
<i>Hampnäs</i>	Folkhälsoarbete
<i>Högalid</i>	1. Allmän kurs, miljön för- matör med IT-stöd 2. Allmän kurs, folkhälsofrågor 3. Ekonomi och service
<i>Lillsved</i>	Hälsopedagogutbildning 1. för barn och ungdom, 2. för vuxna
<i>Marieborg</i>	Mat, miljö, hälsa
<i>Stensund</i>	Friskvårdsutbildning, inriktning mot folkhälsoarbete
<i>Tollare</i>	Pedagogik för drog- förebyggare Socialpedagogiskt ungdomsarbete

5. Demokrati och global rättvisa, u-landskunskap, bistånd

Speciallinjer

<i>Brunnsvik</i>	Biståndsinformatör
<i>Angered FIA</i>	Internationell solidaritet
<i>Färnebo, Göteborg</i>	1. Världen och jag - förändring underifrån 2. Olika men ändå lika
<i>Kvarnby</i>	Den globala utmaningen
<i>Lidingö</i>	Mission, utveckling, lärande
<i>Ljungkile</i>	Världens kurs - rättvisa, fred och miljö
<i>Marieborg</i>	Europakunskap, U-landskunskap
<i>Oskarshamn</i>	Collegear om global utveckling
<i>Röda Korset</i>	1. Globalt samspel - vägar till förändring 2. Världens barn - MR 3. Projekt för världen 4. Rättvis handel, distans 5. De ungas rätt
<i>Skarpnäck</i>	Tredje världenkurs med humanekologi
<i>Södertörn</i>	Internationella relationer humanitärt arbete
<i>Tornedalen</i>	Södra Afrika-global handel, bistånd, demokrati
<i>Valla</i>	U-landslinje
<i>Vieböck</i>	Outlook - u-landskunskap
<i>Österlen</i>	1. Afrikakunskap eller Indien & Sydasiakunskap 2. Ursprungsfolk, MR och kultur 3. Östeuropa samt Centralasiastudier

Allmänna kurser

<i>Biskops-Arnö</i>	Ekologi - Global solidaritet
<i>Birka</i>	Global miljö och utveckling
<i>Fellingsbro</i>	Internationell inriktning
<i>FIA, Angered</i>	1. Världen 2. Levande demokrati 3. Internationell solidaritet 4. "Glokal" miljö (en-terminskurser)
<i>Fridhem</i>	1. Världslinjen: Hur uppnå en rättvis och ekologiskt hållbar värld? 2. Afrikalinjen

<i>Färnebo</i>	1. Utbildning - en rätt för alla? 2. Solidaritet som vapen Mexiko 3. Nicaragua-MR, jämställdhet 4. Ungdomspraktik i Brasilien, Tanzania, Sydafrika, Ecuador eller Bolivia
<i>Helliden</i>	U-landskunskap, hållbar utveckling
<i>Hålland</i>	U-landslinje, mission och bistånd
<i>Kaggeholm</i>	Bibellinje med internationell profil Bistånd, kulturmöten
<i>MKCF Mångkulturellt centrum</i>	Basteknologi Volontärkurs
<i>Mullsjö</i>	Internationell kurs /Konflikt/försoning
<i>Nordens fhs</i>	<i>Biskops-Arnö</i> Ekologi - global solidaritet
<i>Nyköping</i>	Globalisering Människan och makten
<i>Röda Korset</i>	1. Internat. kurs/demokrati MR, hållbar utveckling 2. Kommunikation - media för demokrati och globala frågor
<i>Skeppsholmen</i>	Förändra världen - ett globalt perspektiv
<i>Skinnskatteberg</i>	Mångkulturella Sverige
<i>Stadsmissionen</i>	Världsbilder/bilden som material för information om internationella frågor
<i>Sörängen,</i>	<i>Rosenlund</i> Latinamerikainriktning
<i>Tollare</i>	Samhällsengagemang med resa/ Nord-Syd, världens resurser, kvinnors situation

Källa: Folkhögskolor 2003/2004

Ekologi, naturvård, vilt

Vilt- och naturvårdslinjen,
Klarälvdalens folkhögskola,
Stöllet

Intervju med Hans Ring, ansvarig
lärare på linjen

klaralv@klaralv.com

Klarälvdalens folkhögskola ligger djupt inne i de värmländska skogarna. Skolan har flera linjer med inriktning på hållbar utveckling. Här presenteras Vilt- och naturvårdslinjen. Nästa avsnitt berättas om skolans två kurser som ger kunskaper om resursbevarande försörjning, Bo på landet och Kretsloppshuset.

Internt miljöledningssystem

Klarälvdalens folkhögskola håller på att miljöcertifieras. Man använder sig av Skolverkets För er som vill bli miljöskola, en förenklad variant av ISO 14000

Folkhögskolans aktiviteter inom området hållbar utveckling.

Vilt- och naturvårdslinjen är en högt kvalificerad utbildning som varvar teori med fältstudier och praktik. Syftet med kursen är att lära ut en hållbar vilt- och naturvård, på ett sätt som inte förstör utan värnar om naturen. Kursen ger kompetens i skötsel av naturparker och våtmarker.

Man får kompetens i olika metoder att inventera fauna och flora, hur man renar och restaurerar sjöar och vattendrag, och man lär sig göra kemiska analyser av botaniska och zoologiska objekt. En nyttig kunskap man får med sig är hur man informerar på bästa sätt om naturen och om miljön.

I kursen ingår naturhistoria, d.v.s. varför naturen ser ut som den gör idag, och man studerar hur man tar naturvårdshänsyn i olika jordbrukslandskap och gör en jämförelse mellan t.ex. Skåne och Polen.

Ovanpå baspaketet väljer varje deltagare en påbyggnadskurs skraddarsydd efter egna intressen och behov. Den kan vara en fördjupning av moment från baskursen t.ex. inriktad på mer skogliga kunskaper, att kunna

bedöma bonitet och dylikt, fördjupad förmåga i att identifiera arter och nyckelbiotoper. Men det kan också innebära att man ägnar sig åt att översätta forskarnas fikonspråk till lättförståelig miljöinformation, utvecklar sig i naturfoto eller lär sig hur man arbetar med ekoturism, som naturguide, jaktguide eller fiskeguide.

Kursen är tvåårig, och 15 personer tas in per år. Till kursen kommer deltagare med stort intresse för naturvård och vilt, även personer med universitetsbetyg i biologi som vill ha praktik. Det är vanligt med aha-upplevelser när dessa biologer plötsligt upptäcker hur de kan sätta in sina tidigare detaljkunskaper i ett större sammanhang.

Kursen är välkänd i naturvårdskretsar och det är inte ovanligt att folk har jobb väntande på sig när de har gått ut kursen. Förra året blev en kursdeltagare naturinformatör direkt, och en fick ansvaret som viltvårdare och jägare på viltparken i Eriksbergs gods.

Breddning och utveckling av verksamheten. Samarbete med andra regionalt och internationellt

Natur- och viltvårdslinjen har funnits i hela 28 år. Utvecklingen har gått i riktning från ett uttalat jaktintresse till viltvård och naturvård mera i viltet eget intresse. Nu vet man att man måste arbeta med att återställa naturen och bevara miljöerna runt djuren får att de ska överleva och föröka sig. Verksamheten idag är mer ekologisk, och mer inriktad på information och naturupplevelser.

Linjen har integrerats mer och mer med andra linjer och ämnen på skolan., så att deras elever kan delta i vissa exkursioner, se filmer och höra föredrag, använda naturstig som speciallinjen lagt upp osv. Skolans skrivarkurs kan använda teman från natur och miljö. I språk kan man använda texter med ekologisk inriktning osv.

En tidigare biologisk/kemisk miljölinje på skolan har lagts ner av brist på sökande. Den sysslade mycket med analyser av vatten- och luftföroreningar och dylikt. Kvar från den linjen finns ett förnämligt labb, som används av vilt- och naturvårdslinjen vid behov. Där finns en *atomabsorbtionspektrofotometer*, "flamman" kallad, som kan analysera tungmetaller i födoämnen mm.

Man har blivit mer utåtriktad och har mer samarbete med andra organisationer och myndigheter. Skolan samarbetar t.ex. med Länsstyrelsen, och i år har samarbetet inneburit

att skolan gjort en uttömmande inventering i Värmland där sedan kursdeltagarna har lärt sig lägga in sina resultat i databasen Natura 2000, som ger en god överblick över naturen.

Man samarbetar också med Jägarförbundet, Naturskyddsföreningen, Iggesund, Skogsbruksgymnasiet, Karlstads universitet m.fl. Varje år i mars har man seminarier om de stora rovdjuren på Rovdjurscentret i Ekshärad, Hagfors kommun.

Idéer för framtiden

En tanke är att erbjuda sina specialkunskaper och resurser till områden där det fattas kompetens i länet, t.ex. öka mikroskoparbetet och erbjuda Länsstyrelsen ett samarbete. Länsstyrelsen har idag inget laboratorium av den klass som folkhögskolan har. I skolans labb kan man studera alger, mikroorganismer som plankton mm, och det finns filmutrustning för att filma dem och lärarkapacitet för att analysera resultaten.

Man avser också att starta kortkurser dit man inbjuder politiker för att diskutera/lära ut vad man behöver för ett hållbart samhälle på sikt. Hur ska en framtid se ut med hållbar utveckling? Hur är vägen dit beskaffad?

.Vilt - och naturvårdslinjen har ett bredare innehåll än den miljölinje som fick läggas ned, men antalet sökande har minskat med åren. Under glansåren på 80-talet fanns det 200 sökande varje år, nu har det sjunkit till ca 30. Intresset för miljö och naturkunskap är inte lika högt idag, vilket kräver mer pedagogisk medvetenhet hos kursanordnarna. .

Oro inför framtiden

Hans Ring är bekymrad över att inte bara individer utan även myndigheter har problem med att inse problemets omfattning. Det propageras ständigt för ökad konkurrens inom företagsvärlden, men det ger nästan alltid ett överutnyttjande av råvaror ur naturen. Miljökonferensen i Johannesburg gav starka signaler om att klyftorna mellan fattiga och rika måste minska för att vi skall uppnå en hållbar utveckling. Här i Sverige ser vi till att de ökar!

Hans Ring är oroad över hur man på sikt skall klara den biologiska mångfalden. Ta skogen som exempel. Naturskog skiljer sig oerhört från den i dag vanliga planterade skogen. Vi behandlar naturen helt annorlunda än vad evolutionen har gjort under årtusendenas lopp. Man använder t.ex. samma genbank på ett

stort skogsområde, kanske kommer alla trädplantorna från en plantskola i Böhmen, och är inte anpassade för vårt klimat. Angrips några träd av en sjukdom så angrips alla. Dikena runt skogsvägarna ger ständiga problem med dräneringen. Och de tunga transporterorna förstör. Vi behöver både utbildning för att nå insikt och styrmedel från politikerna för att hejda förloppet! Annars har vi väldigt långt till en hållbar utveckling!

📖 Resursbevarande försörjning

Bo på landet och Kretsloppshuset, Klarälvdalens folkhögskola ,

Skattungsbyn, Sörsjön och Venjan, Mora folkhögskola

info@mora.fhsk.se

Intervju med Hans Ring Klarälvdalen
Presentationer i Folkhögskolor
2003/2004

Folkhögskolornas aktiviteter inom området hållbar utveckling

Klarälvdalens folkhögskola

Kursen *Bo på landet* är till för den som vill försöka klara sig på landsbygden. Man samarbetar med lokalbefolkningen, genomför arbetsbyte och skaffar sig praktisk kunskap om odling, husrenovering, vedhantering, djurhållning, fiske, skogs- och viltvård, sätterverksamhet och landsbygdsanpassad företagskunskap.

I praktiken är det fråga om självhushållning, hur man tar tillvara naturens skafferier och använder som föda, hur man färgar kläder med växtfärger, bereder skinn, hävd av gammal slätter och av de gamla finntorpen med kor och getter. Nordiska museet är en samarbetspartner.

Deltagarna påverkar politiska beslut genom att aktivt delta i samhällsdebatten, En del av dem kan senare försörja sig som bygdevårdare.

Kursen *Kretsloppshuset* har som övergripande tema att inspirera till en självförsörjande, resurshushållande och kreativ livsstil på landsbygden baserad på ekologiska lösningar. Huvudämnena är trädgårdsodling, djurhållning, förädling och förvaring av livsmedel, småskaligt jord- och skogsbruk samt ekonomi. Studierna bedrivs vid Kretsloppshuset i Södra Viken utanför Sunne.

Mora folkhögskola, Skattungsbyn

Mora folkhögskola har sedan 1979 en avdelning i Skattungsbyn som fungerar som ett resursbevarande samhälle där man lär sig leva nära naturen, i stort sett avstår från dagens stora resursförbrukning och i stället klarar sig med de redskap och den mat som man gjorde flera generationer tillbaka. Man odlar och producerar sin egna livsmedel. Kursen ifrågasätter de samhälleliga värderingarna och dagens livsstil. Pedagogiken är enkel och bygger på att kunskap hämtas ur egna erfarenheter och praktiskt arbete.

Många som kommer är grönavägare som blir kvar i byn. De har ingen större kontakt med ursprungsinnevanorna, som sägs ha ett ganska indifferent förhållningssätt till det här inslaget i deras närmiljö. Men det är uppskattat att det hundratal f.d. kursdeltagare som blivit bofasta i byn har bidragit till att vända avfolkningen och gjort att byn fått behålla en del servicefunktioner som affär, bensinmack, skola mm. Kursen har fortfarande fler sökande än antalet platser.

Breddning och utveckling av verksamheten. Samarbete med andra.

Mora folkhögskola har en filial i Sörsjön, där man tagit över åldringsvården och startat kurser för turistguider i nationalpark. I Venjan har man tagit emot invandrarelever i samarbete med Rinkeby. All verksamhet stöder utvecklingen i en ekologiskt hållbar riktning. Nyligen har man skrivit en miljöhandbok.

Lokal landsbygdsutveckling och företagsamhet

Det nya navet och Regionalt centrum för lokal utveckling, Ålsta folkhögskola

Intervju med projektledare Sirku Heiskanen
alsta.fhsk.@swipnet.se

Intern miljöpolicy

Dokumentation saknas.

Folkhögskolans aktiviteter inom området hållbar utveckling

Förutom allmän linje är Ålsta specialinriktad på konst och design. Men vid sidan av detta har man de senaste åttio åren utvecklat en stor projektverksamhet inriktad på lokal och regional landsbygdsutveckling. Ålsta folkhögskola lär med ett 30-tal EU-projekt bakom sig vara den folkhögskola som flitigast utnyttjar möjligheten att driva utvecklingsprojekt med EU-pengar.

Första gången fick man idén vid en glesbygdsvecka och man sökte EU-medel från strukturfonden för mål 1 Södra Skogslänsregionen. Så tillkom projektet *Det Nya Navet* som pågick mellan åren 1994 och 1997. Det är ett bra exempel på ett projekt som lett till en rejäl landsbygdsutveckling och gett upphov till en mängd nya projekt och utbildningar.

Verksamheten fokuserades främst på glesbygdsutveckling ur individperspektiv. Under de tre år projektet pågick deltog 68 arbetslösa personer. 50 av dem lämnade arbetslösheten varaktigt. Efteråt har en grupp bland deltagarna startat en ekonomisk förening med samma namn, Det nya navet, som bl.a. går in som partner i sådana projekt där Landstinget inte kan delta.

Som projektplaneringsmetod användes *VI-planen, visuell planering*. - inventering av egna erfarenheter, resurser och kompetens samt kartläggning och utvärdering av hur man går vidare för att nå uppsatta mål. Metoden används ofta både i företagsutveckling och lokal utveckling.

Breddning och utveckling av verksamheten

För Ålsta folkhögskolas har verksamheten inneburit att den efter Det nya navets avslutning medverkat i mellan 30 och 40 olika projekt och utbildningar inom området lokal utveckling och entreprenörskap. Teori har varvats med praktik på lokala företag och projekt. Folkhögskolan har ofta samarbetat med ABF och närliggande kommuner samt Länsstyrelserna i Jämtland och Västernorrland

Ett stort treårigt projekt som pågår nu är uppbyggnaden av *Ålsta Utvecklingscenter*, ett regionalt centrum för lokal utveckling som just går in i sitt tredje år. Det vilar på samverkan mellan folkbildningen och "under-ifrån-kraften" inom det lokala utvecklingsarbetet, och använder sig av folkbildningens metoder, pedagogik och ideologi som grund. Centret är alltså inte affärsdrivande.

Folkhögskolan är en av finansiärerna, men medarbetarnas löner betalas helt av projektpengar. Centret har ingen egen byggnad utan projektmedarbetarna huserar i folkhögskolans lokaler. Man utvecklar nya utbildningar som innebär eget projektarbete i 6 månader som leder till att antingen starta eget, komma ut på arbetsmarknaden eller starta nya projekt.

Centret håller också på att breddas till ett nationellt och internationellt nätverk för lokal utveckling och småskaligt företagande, och man utvecklar en IT-strategi för detta. Sist men inte minst fungerat centret som ett regionalt kunskapscentrum för lokal utveckling. Grundtanken är tron på att varje deltagare har inre resurser som kan användas till att skapa något nytt.

Samarbete med andra regionalt och internationellt

Det regionala samarbetet är så att säga inbyggt i utvecklingscentrets idé. Men man har också projekt tillsammans med Estland och de nordiska länderna. *Estlandsprojektet* om lokal utveckling har pågått tillsammans med byarörelsen i Ida-Virumaa län i Estland.

Europas mittpunkter är ett samarbetsprojekt mellan glesbygdregioner som ligger mitt i landet. Sverige, Norge, Finland och Danmark deltar. Man samarbetar inom utbildning, turism, övrigt näringsliv och breddar därmed sitt arbete för hållbar utveckling över gränserna.

Skolan har också samarbetat med andra folkhögskolor i Sverige, t.ex. i det s.k. *Floraprojektet*. En part var **Storumans folkhögskola**, som då drev projektet *Överleva i glesbygd*, som hade fem huvudspår: mångsyssleri, glesbygdens ekonomi, ny omvärld, framtidens självhushåll samt andlig och själslig hälsa. Syftet var att skapa och överta företag i bygden för att hindra utflyttning. Storuman driver idag ett projekt *Hållbara gårdar*, som har som idé att stadsbor och utboägare samt boende på mindre gårdar ska återupprätta och bruka gårdarna och utveckla verksamheter som är långsiktigt hållbara både för individ och verksamhet.

Idéer för framtiden

Projektet växer fram i den takt de efterfrågas. Ålsta Folkhögskola och Utvecklingscentrets projektverksamhet har ett givande utbyte med varandra. Skolan har två ettåriga speciallinjer för projektpiloter och kulturpiloter och anordnar också kortare kurser för projektledare, kurser som är mycket efterfrågade. Vidare har Ålsta folkhögskola fina konferenslokaler, kök och matsal, som centret använder vid sina nätverksträffar och kurser. Centret å sin sida har projektledare med annan bakgrund än lärarna, de är egna företagare, marknadsförare och nätverkstekniker med kompetens inriktad på desktop och layout, vilket folkhögskolan kan dra nytta av.

Projektledarna har en osäker tillvaro - de måste dra in sina egna löner med projektarbete. Men erfarenheterna av utbytet mellan folkhögskolan och det lokala utvecklingscentret gör att man gärna rekommenderar en sådan breddning av regionalt samarbete till andra folkhögskolor.

Miljö , demokrati och globalisering

Allmänna kurser med profil,
Nyköpings folkhögskola

Intervju med rektor Jan-Inge Bengtsson
info@nykoping.fhsk.se

Intern miljöpolicy

Man har en miljögrupp, som arbetar med miljöfrågor. Till skillnad från många andra skolor äger inte Nyköpings folkhögskola sina fastigheter, vilket gör det mer komplicerat att påverka den inre miljön.

Folkhögskolans aktiviteter inom området hållbar utveckling

Nyköpings folkhögskolas har en ettårig allmän grundkurs som byggs på med en profilerad andra årskurs på två terminer. Man kan välja mellan 10 profiler. Dessa kurser sträcker sig över en termin var och kan kombineras som man vill. Skolan prioriterar bildning framför utbildning. I profilkurserna ägnar man ungefär halva tiden åt profilämnet. Men vill man ha behörighet i Naturkunskap, miljökunskap och biologi eller i Samhällskunskap måste man läsa två kurser med den inriktningen. Man kan också behöva en allmän extrakurs för att få behörigheten.

Två av profilkurserna är ekologiskt inriktade, två är inriktade på demokrati och globalisering.

Livets villkor

tar upp frågor om människans plats i universum, ekologi och ekosystem. Hur påverkar vår användning av solenergi och fossila bränslen livsmiljön?

Som man sår...

behandlar miljökunskap och grundläggande ekologi. Kursen varvar teori med laborationer och naturutflykter och tar upp problem om döda korallrev, utfiskade vatten och klimatförändring.

Globalisering

Kursen diskuterar globaliseringens effekter, hur ny teknik och avregleringar påverkar maktförhållanden och utveckling, och hur

människans ekonomiska villkor ser ut. Har en mer demokratisk utveckling någon chans?

Människan och makten

handlar om demokrati, ekonomi och sociala villkor, människovärde och mänskliga rättigheter. Här diskuterar man Sveriges roll i Europa och vad det innebär att vara svensk i ett mångkulturellt samhälle. Demokratins historia studeras från franska revolutionen, via folkrörelserna till dagens Attac och djurrättsaktivister.

Breddning och utveckling av verksamheten. Samarbete med andra

Skolan har som ambition att ta upp de mest brännande frågorna i samhället och diskutera dem. Tidigare hade skolan en samhällslinje och en miljölinje, men det blev svårt att rekrytera till dem. I stället delade man upp dem i två halvor vardera och gjorde dem till profilerade terminskurser. Det ger ett mycket mer flexibelt system och man kan om man vill välja från båda lägren under ett år. Nu har man inte längre problem med rekryteringen. Just nu är Globalisering den populäraste kursen. Pedagogiskt ger det nya systemet mer sammanhängande tid för ordentliga diskussioner och för eget arbete.

Man hade samarbete med Attac tidigare, men det har förändrats i och med att Attac försvagats i småstäder och på landsbygden. Attac blev i princip knäckt av Göteborgshändelserna i samband med EU-mötet där.

En pedagogiskt givande utveckling det senaste året har varit integrationen mellan unga formellt välutbildade ungdomar med en grupp äldre långtidsarbetslösa, som tagits in på skolan via SAGA-verksamheten. (Särskild utbildnings-satsning med aktivitetsgaranti). Ålderskillnaden är stor mellan ungdomarna och de 60 långtidsarbetslösa, där minst 60 % är över 50 år. Men det har blivit spännande diskussioner där de äldres livserfarenheter brutits mot de yngres bättre formella utbildning.

Idéer för framtiden

Det gäller att vara aktuell och fånga de brännande problemen. Men det är samtidigt besvärligt att inte kunna planera långsiktigt. Nutiden agerar och fungerar kortsiktigt i allt för stor utsträckning.

Folkhälsa/friskvård , social mobilisering

Hälsopedagoglinjen , Hampnäs folkhögskola

Intervju med Maud Gustavsson,
ansvarig lärare
exp.hampnas@lvn.se

Hampnäs folkhögskola ligger naturskönt vid Höga Kusten nära Örnsköldsvik. Den har flera kurser med anknytning till hållbar utveckling.

Intern miljöpolicy

Skolan har ett engagerat miljöombud som arbetat aktivt med källsortering o dyl.

Folkhögskolans aktiviteter inom området hållbar utveckling

Skolan har flera kurser med folkhälsa på programmet. Först en allmän kurs, där man har folkhälsoarbete som tillval. Två dagar i veckan läser man anatomi, friskvård och hälsa och tar upp alternativa behandlingsmetoder. På den nivån handlar det mest om att förbättra sin egen livsstil och livskvalitet.

Sedan har skolan en *idrottsledarlinje* där man kan bli diplomerad fritidsledare, och en *naturguidelinje* där man riktar sig till friluftsintrösserade människor som siktar att starta en rörelse eller ta anställning inom den naturbaserade turistbranschen.

Hälsopedagoglinjen är en 1-årig eftergymnasial linje för den som vill gå längre och bli ledare för hälso- och friskvårdsaktiviteter. Deltagarna får träning i att leda motionspass, arrangera vandringar, vistas i fjällen m.m. Här blir man diplomerad massör och lär sig metoder som taktil stimulering. Praktik ingår. Hampnäs kommer i framtiden att samarbeta med Mithögskolan så att kursdeltagarna får 10 p anatomi.

Breddning och utveckling av verksamheten. Samarbete med andra regionalt och internationellt

Skolan har egentligen länge haft denna profil. Samarbete har man med lokalsamhället i och med att eleverna går ut och håller hälsodagar för byskolorna, och ger information om tobakens skadliga följder. Både hälsopedagogerna och idrottsledarna går ut med motion i grundskolan.

Efter avslutad kurs utbildar sig ofta deltagarna till något som har med friskvård och hälsa att göra. Några fortsätter att utbilda sig och blir sjukgymnaster eller sjuksköterskor, en del börjar jobba med långtidssjuka.

Andra använder sina kunskaper på enklare men för folkhälsan mycket givande sätt, som att vara gymnastikledare på kvällarna, ställa upp som friskombud på jobbet eller leda studiecirklar om hälsa och friskvård.

Idéer för framtiden

Arbetet med folkhälsan blir allt nödvändigare. Det finns många i Sverige som är stressade och mår dåligt. Sjukskrivningarna ökar. Tyvärr upplever man inte att förebyggande hälsovård är lika prioriterat som sjukvården. Om det fanns mer resurser så skulle också folkhögskolan kunna gå ut mera i samhället med sin kompetens. Tänk om vi kunde tänka i friskdagar i stället för sjukdagar! Uppnå plushälsa, dvs. vara friska med lite extra välbefinnande!

Socialt engagemang och metodutveckling

Lugna gatan-vårdar, digitala nätverk och webbtidning för eldsjälur , Tollare folkhögskola

Intervju med rektor Eva Önneshjöö.
info@tollare.org

Intern miljöpolicy

Tollare var pionjär när det gällde bergvärme, som installerades redan 1984 och medförde en besparing på 60 % av oljeförbrukningen. Bergvärmern driver också kylrummen. Tollare finns med i "*Gröna guiden*" i Nacka, vilket innebär att folkhögskolan källsorterar i 10 kategorier och komposterar 15 ton köksavfall per år, vilket gett skolan en besparing på ½ miljon kr per år.

Folkhögskolans aktiviteter inom området för hållbar utveckling

Tollare försöker leva efter grundläggande demokratiska principer, och arbetar med elevråd, kursråd, temaplaneringsgrupper. Teman som varit uppe är t.ex. Att välja i en demokrati, Naturen som form, Utblick i en orolig värld.

En av skolans inriktningar är socialpedagogik . Man har olika utbildningar för dem som vill arbeta med socialpedagogiskt och drogförebyggande arbete och ger utbildning i Tolvstegsmetoden för dem som vill arbeta på institution. Man utbildar "*Lugna gatan-vårdar*" tillsammans med Fryshuset, och utbildar grupper i tillit i en upplevelsebaserad kurs kallad *Tillitsbanan*. Man utbildar överhuvudtaget i kamratstödande verksamhet. Skolan har projekt i Lettland med gatubarn och kontakter med en nybildad folkhögskola i Vietnam.

Breddning och utveckling av verksamheten. Samarbeta med andra

Tollare samarbetar med en mängd organisationer inom området socialt arbete, t.ex. Fryshuset, Kris, Lugna gatan, Brobyggarna, Exit, Sisters. Unga muslimer kommer till skolan på grund av drogfriheten, för att få ledarutbildning.

Många kontakter skapas när skolan nyttjas som konferensplats av organisationer, och ur det kan samarbete växa fram. Föreningen Norden har haft utbildning för ryska och baltiska företagare på skolan, där Tollare gått in och berättat om folkbildning. Tollare ger en 40-poängs kurs i Folkbildningskunskap i samverkan med Linköpings universitet.

Tollare är inriktad på media, ledarskap, socialt arbete internationella frågor och integrerar dessa verksamheter i olika sammanhang. Projektet *Nätverk för socialt arbete och samhällsarbete* har haft som syfte att utveckla digitala mötesplatser för socialt och ideellt engagerade eldsjälur. Man utgick från fyra befintliga nätverk.. Tollare arbetade i projektet med att bygga upp konferenserna, ge behörigheter, information och utbildning och ibland fungera som moderator.

De deltagande nätverken var *Eldsjälsnätet* , som leds av Fryshuset och Urkraft, *Kontrakt nätet*, som riktar sig till deltagare engagerade i lokalt drogförebyggande arbete, IOGT-NTO:s *Sociala nätet*, för dem som arbetar med kamratstödsarbete, inriktat på nyktra missbrukare, samt *Våga*, ett drogförebyggande projekt inom IOGT-NTO i samarbete med polisen riktat mot skolan.

Man drog viktiga lärdomar av projektet:

- tillgängligheten till tekniken är avgörande,
- motivation, utbildning och en tillåtande atmosfär är viktigt för skrivovana deltagare,
- en fungerande konferens behöver inte bara aktiva deltagare utan också en aktiv moderator.

I projektet ingick också att göra en *webbtidning för eldsjälur*, "*Drivkraft*". Den utkommer med ett nr per vecka och har fått ca 300 prenumeranter. Den har också integrerats med en ettårig reportagekurs som finns på Tollare och också använts i kursen Förortspedagogik för eldsjälur och i den socialpedagogiska kursen. Den bidrar också till ökad kvalitet i verksamheten genom att tillföra Tollare ny kunskap.

Idéer för framtiden

Erfarenheterna av arbetet med drivkraft har lett till idéer om nätbaserade boendetidningar i förorterna för att bidra till den lokala demokratin. i Tensta beviljades det lokala ungdomsrådet 200 000 för att med Tollares pedagogiska stöd starta en sådan tidning. Liknande händer i Skarpnäck. Tollare har nu 3 konferenser i Göteborg och Malmö för att sprida idéen om digitala förortstidningar.

Tollare gör material och utbildar distanslärare i CFL, Centrum för flexibelt lärande i Hässleholm, och 3 av lärarna arbetar med Folkbildningsnätets resurssidor, med bilder, Europafrågan inom EMU och redaktörskapet.

Demokrati och global rättvisa, u-landskunskap

Röda Korsets folkhögskola

Intervju med rektor Kjell-Erik Börjesson
fhsk@redcross.se

Intern miljöpolicy

Man arbetar för att skolan skall bli miljöcertifierad inom kort

Folkhögskolans aktiviteter inom området hållbar utveckling

Röda korsets folkhögskola är exempel på en folkhögskola där i princip alla kurser är genomsyrade av tankar och värderingar som har med hållbar utveckling att göra, främst social och demokratisk utveckling. Och globala miljöfrågor finns med i de internationella kurserna.

Är man intresserad av kurser i utvecklingsfrågor, globalisering, olika kulturer, miljö, freds och konfliktnfrågor, resursfördelning och utvecklingssamarbete har Röda korsets folkhögskola mycket att välja på.

Globalt samspel - vägar till förändring innebär fältstudier i Guatemala. Efter fältstudierna fortsätter kursen med att deltagarna ger sig in i informationsarbete och opinionsbildning. När intervjun görs är en grupp i Guatemala och studerar de problem med kulturidentitet som återvändare har när de kommer tillbaka till sina hemländer.

Kommunikation - media för demokrati och globala frågor ger kompetens att använda radio och video för att informera om länderna i Syd. på ett pedagogiskt sätt. Fältstudier i Afrika ingår. Just nu är en grupp i Eritrea -

För den som vill studera resursfördelningen i världen genom att arbeta med frågor kring världshandel, rättvis handel och internationellt utvecklingssamarbete finns

distanskursen *Rättvis handel*. Fältstudier med besök hos småskaliga producenter i något land i Syd ingår. Hösten ägnas främst åt utåtriktat informationsarbete om Rättvis handel. Vid den senaste antagningen fanns det 75 sökande till de 23 platserna. En gång resulterade ett elevarbete i en broschyr om ekologisk vinodling i Sydafrika, och den lades ut på Systembolaget.

Världens barn - mänskliga rättigheter för barn och ungdomar, samt

De ungas rätt, den senare lokaliserad till Göteborg, är två kurser som tar sin utgångspunkt i FN:s barnkonvention. Tema-studier om hur politiska, sociala, ekonomiska och kulturella förhållanden påverkar barns situation samt studier om kulturmöten och mångfaldsfrågor varvas med studiebesök, fadderklassbesök och fältstudier i Syd. Spanska ingår också som ämne. Man gör praktik i ideella organisationer och på skolor. Arbetsättet är kreativt med foto, skrivande och drama och ger ett synligt resultat i form av utställningar och bildspel.. De ungas rätt-kursen avslutas med ett informationsprojekt på Frölunda kulturhus.

Ett exempel på handfasta fältstudier: När intervjun görs är en grupp i Filippinerna och avmaskar barn på soptippar i Manilla, barn som lever bland soptipparna och drar på sig sjukdomar av olika slag.

Breddning och utveckling av verksamheten

Man försöker utveckla medvetenheten om skolans idéer internt samtidigt som man har en stor utåtriktad informationsverksamhet. Idag involveras hela skolan i grundverksamheten och dess värderingar. När kursdeltagarna kommer till skolan, får alla en grundutbildning om Röda Korsets värderingar. Alla lärare skall dessutom genomgå en 2-dagars instruktörsutbildning, och all personal kommer att ges MR-utbildning. Ett material man använder i sammanhanget heter "*Mångfald och dialog*". Arbetet är utåtriktat i det att man mycket medvetet kopplar samman teoretiska studier, fältarbete och praktik i u-land med efterföljande informationsuppdrag i Sverige.

En annan utåtriktad verksamhet är att man håller öppna föreläsningar, mestadels om situationen i världen. Dock med begränsat resultat, det kommer inte särskilt många åhörare.

Röda Korset deltog som en part i klimatkampanjen klimat.nu.

Samarbete med andra regionalt och internationellt

Skolans huvudman Röda Korset är i sig en internationell organisation så mycket av samarbetet ger sig självt. Kursen om Rättvis handel ges i nära samarbete med Afrikagrupperna, Röda Korsets Ungdomsförbund, Föreningen för Rättvisemärkt, Världsbutikerna för Rättvis handel och Svenska Kyrkan/Lutherhjälpen. Sida är en annan samarbetspartner. Skolan arbetar med Sida:s bidrag till utlandsinformation i Sverige.

Hur fungerar det då med alla dessa resor till fjärran länder för fältarbetets skull? Ja, kursdeltagarna kan begära extra studielån som betalar själva resan, uppehållet får man stå för själv. En del av lärarkostnaderna för den medföljande läraren täckt av Sida, som ger bidrag för utlandsinformation till skolans kurser.

Idéer för framtiden

Planer för framtiden är att skapa ett freds- och konfliktlösningscenter i Mariefred på folkhögskolan, antingen med Röda korset eller Rädda barnen som huvudman. Där har man tänkt ge pilotkurser i freds- och konfliktlösning. Vilket är ett nog så viktigt incitament för hållbar utveckling!

 Fred, miljö, solidaritet och aktivt medborgarskap

Färnebo, Den resande folkhögskolan

Intervju med samordnare Paul Carlsson info@farnebo.fhsk.se

Intern miljöpolicy

Skolan är en föregångsskola i detta avseende och har för länge sedan miljöanpassat lokalerna och verksamheten, använder biobränsle och solfångare, har kompost i varje hus, sopsortering och separationstoletter. Man handlar KRAV-märkt och lokalt producerat, och man har ett bilkooperativ.

Folkhögskolans aktiviteter inom området för hållbar utveckling

Färnebo folkhögskola är freds-, miljö- och solidaritets-rörelsens egen skola. Den har på sitt program att den skall verka för demokrati, internationell jämlikhet, hushållning med jordens resurser, rättvis fred, jämställdhet mellan könen och mänskliga rättigheter.

Alla kurser arbetar med dessa frågor och genomför långa studieresor till Afrika och Latinamerika. Varje kurs indelas i tre perioder på tre månader vardera. Först en period med studier och förberedelser, sedan en resa med fältarbete i ett u-land, sist en uppföljningsperiod med fördjupade studier, informationsarbete och kursutvärdering. Kursdeltagarna bor och arbetar i ett kollektiv, där man delar ekonomi, arbete och boende. Alla kurser bedriver opinionsbildning efter studieresan.

Färnebo har en genomtänkt pedagogisk grundsyn, i vilken det ingår samarbete och samspel med andra människor och kreativitet med förmåga att förändra sig själv och sin omvärld. Den betonar bildning före utbildning. Tron på att alla har förmåga att förändra sig själv och världen är en viktig ingrediens i arbetet för en hållbar utveckling.

Just nu har man en kurs Demokrati och jämlikhet med fältstudier i Ecuador, och en annan kurs om sociala rörelser i ett globalt perspektiv i Bolivia, plus en liknande kurs i Tanzania.

Breddning och utveckling av verksamheten. Samarbete med andra regionalt och internationellt.

Skolan har som strategi att hitta samarbetspartner. I lokalsamhället Österfärnebo har man varit med om att starta en utvecklingsgrupp. Skolan fick statliga omställningspengar för att initiera att en miljöingenjör anställdes för att arbeta med dels ett fliseldat närvärmeverk och dels en ekologisk idrottshall. Närvärmeverket invigdes nu i februari 2003 och den ekologiska idrottshallen är på gång. Folkhögskolan har också deltagit i arbetsgruppen för myggbekämpning i Nedre Dalälven. Skolans kurser gör många insatser vad gäller information, kultur och utveckling i lokalsamhället.

Färnebo folkhögskola samarbetar också med Folkhögskolan i Angered, med nätverket Offensiv folkbildning och med Demokratiakademien.

Naturligt nog präglas skolan av sina internationella kurser. Man samarbetar med enskilda organisationer i Mexico, Namibia, Bolivia, Ecuador, Nicaragua, Sydafrika, Tanzania, Zimbabwe och Mocambique, lite olika länder olika år. Just nu samarbetar man mycket med Karibu i Tanzania, Folkbildning i Södra Afrika, UBV, Framtidsjorden och Forum Syd.

Färnebo har ett vänskolesamarbete med en tanzansk FDC, Ilula. Det startade 1993 och har hela tiden haft en ambition att basera samarbetet på pedagogiskt och metodiskt utbyte. Ilulas elever har nu efter exempel från Färnebo fått större ansvar för ekonomi och matlagning. Man har också ett utbyte av landsbygdsutveckling med Ilula.

Ett av de fem prioriterade områdena i NEPAD, New Partnership for Africa's development är mänsklig utveckling med tonvikt på utbildning och hälsa, speciellt kvinnors. Färnebo har arbetat med kvinnors utveckling på landsbygden i Tanzania i Iringa-distriktet, där vänskolan ligger. Man har bildat nätverk för att stärka kvinnorna och utbildat dem i lantbruk och boskapsskötsel.

Vänskoleidéen

Ett gräsrotssamarbete mellan 30 svenska folkhögskolor och 30 tanzanska FDCs.

www.karibu.nu

Närmare 30 svenska folkhögskolor har en vänskola i Tanzania. Vänskoleengagemanget är en tradition och är just nu mer levande än det var för några år sedan. Man skriver till varandra, elever och lärare besöker varandra och folkhögskolor i Sverige samlar in pengar för att stödja sina vänskolor i Tanzania med olika utvecklingsprojekt.

Folkhögskola i Sverige motsvaras av Folk Development College i Tanzania och FDC är den förkortning som används om de tanzaniska folkhögskolorna. Det finns 58 FDCs i Tanzania. I Sverige finns det 147 folkhögskolor.

Samarbetet har resulterat i två organiserade nätverk, Karibu-föreningen i Sverige och Karibu-föreningen i Tanzania. Samarbetet stöds också av folkhögskolläraernas fackliga organisation, SFHL.

Vänskolornas aktiviteter inom området hållbar utveckling

Här handlar det om erfarenhetsutbyte, demokratiuppbyggnad, utbildning för kvinnor, lokal utveckling för egen försörjning, fattigdomsbekämpning mm. Arbetslösheten är mycket stor i Tanzania. FDCs utbildning syftar till att kursdeltagaren skall starta eget. På de flesta skolorna kan man lära sig snickeri, sömnad, svetsning, matlagning och murning, och jordbruk.

De flesta människorna i Tanzania bor på landsbygden. Att lära hur man bättre tar tillvara jorden, att lära nya sätt att odla och hur man skyddar växterna är viktigt.

Förutsättningarna för de tanzanska skolorna har förändrats under åren. Tidigare hade skolorna stort stöd genom svenska Sida men det avslutades 1995. Idag har skolorna statsstöd till lärarlönerna men måste lita till deltagaravgifter och projekt för att täcka andra utgifter. På Kisarawe har man med hjälp från sin vänskola, Kvinnofolkehögskolan i Göteborg, renoverat sitt gästhus. Där ska man starta utbildning i hotell- och restaurangkunskap och samtidigt ta emot turister. Valla folkhögskola säljer afrikanska hantverksprodukter i sitt kooperativ. Gävle, Västerberg och Färnebo bjuder in tanzanierlärare och elever- och ger dem datautbildning på den svenska folkhögskolan.

Breddning och utveckling av verksamheten

Man har börjat bredda samarbetet till att omfatta flera närliggande skolor för att få ut mesta möjliga utbyte. Ett exempel är Göteborgsregionen av SFHL som utvecklat samarbete med FDCs i en region i Tanzania.. Ett annat är Färnebo, Västerberg och Gävle folkhögskolor tillsammans med Ilula, Njombe och Ulembwe FDCs i Iringaregionen i Tanzania. Man bidrar till kompetensutveckling av lärarna, och stödjer utvecklingen av kurser, nu senast kurser för unga flickor som missat sin skolgång därför att de fått barn tidigt. Man har också börjat med kurser om hiv/aids.

Metodutveckling

Problembaserad miljöutbildning

Distansutbildning för 2500
scoutledare , Kjesäters
folkhögskola
info@kjesater.fhsk.se

Dokumentation från FBRs databas

År 2001 genomfördes det kanske största lägret i svensk scoutings historia, Scout 2001.

25 000 deltagare från hela världen kom. Lägerledningen hade en vision att lägret skulle vara en förebild i miljötänkande och därför erbjöds alla de 2500 ideella ledarna på lägret att delta i utbildningen. För att kunna ordna utbildning för en så stor grupp valde Kjesäters folkhögskola att genomföra den som en PBL-baserad utbildning på distans. med virtuella mötesplatser.

Projektet fick medel av KK-stiftelsen. Syftet var att i samverkan med den svenska scoutrörelsen och dess ideologi som grund söka nya kunskaper och erfarenheter inom distansutbildningen och alternativa undervisningsformer i miljöutbildning för ledare. Miljöutbildningen byggde på PBL som metod och var en insats för att möjliggöra lägre ambitionsnivå "ett hållbart samhälle", och gjorde det möjligt att ge 2500 ideella ledare en för dem relevant miljöutbildning.

Ingen hade hört talas om ett liknande projekt förut, så folkhögskolans projektledning fick pröva sig fram. Man samarbetade med Linköpings universitet inom PBL. Resultatet blev gott, men först efter modifikation av PBL-metoden. Det var svårt att få till stånd fungerande grupper och kommunikation mellan deltagarna, så den förenklades till en mer individorienterad utbildning på projektets hemsida med länkar att söka svar på egna frågeställningar. Det fungerade bättre. Distansutbildningen kompletterades också för ett antal av de mest intresserade med en helgkurs.

I utvärderingen kom man fram till att det finns förutsättningar för en riksorganisation att nå många människor, men att man inte kan förvänta sig att alla frivilliga i en ideell organisation deltar. Man nådde därför inte alla.

Men en fördel var den nätbaserade miljöutbildningen gav deltagarna möjlighet att själva bestämma tid och plats för sin kurs.

Nätverk för socialt arbete och
samhälle, Tollare folkhögskola

Se sid 17 i denna rapport i anslutning till
bilden av Tollare folkhögskola

NÄRBILDER AV STUDIEFÖRBUND

Studieförbundens aktiviteter inom hållbar utveckling

Studieförbunden har i allmänhet en utvecklad miljöpolicy och flera har infört miljöledningssystem. De har många aktiviteter inom sin verksamhet som berör hållbar utveckling. Dessa utgörs av studiecirklar, föreläsningar, seminarier, utställningar och projekt. Ofta utarbetar man egna material som böcker, videofilmer, interaktiva CD-rom-spel. Inom de flesta studieförbund förekommer ett etablerat samarbete med medlemsorganisationerna eller med andra organisationer eller myndigheter, t.ex. Naturvårdsverket. Också samarbete med kommun och landsting förekommer ofta

I denna studie har företrädare för fyra studieförbunden intervjuats. De har samtliga arbetat på förbundens centrala kanslier.

För upplysningar om övriga studieförbund hänvisas till Gunnel Karléns tidigare utredning, "Utbildning för "hållbar utveckling" i icke-formell vuxenutbildning i Sverige år 2000."

Växthuseffekten

klimat.nu Folkbildning och
folkrörelser i samverkan

Intervju med projektsamordnare
Carina Larusson, Sensus, och
Gunnel Karlén, ABF
www.klimat.nu,

Studieförbundens och folkrörelsernas gemensamma kampanj för minskade koldioxidutsläpp.

Den omfattande klimatkampanjen *klimat.nu* har nyss avslutats. Kampanjen var Folkbildningsförbundets idé från början. Företrädare för förbundet uppvaktade år 2000 regeringen med sina planer på "ett grönt

kunskapslyff" för att öka miljömedvetandet i Sverige. De ville bidra med sina kunskaper till en omställning till ett hållbart samhälle. Regeringen var beredd att stödja projektet med 10 M kr och föreslog att samarbetet skulle utökas med Svenska kyrkan, Svenska Naturskyddsföreningen, Svenska FN-förbundet och Svenska Röda Korset. Dessa organisationer ingick sedan i projektet tillsammans med Folkbildningsförbundet, representerat främst av studieförbunden Sensus, SV, ABF och Studieförbundet.

Resultatet blev ett stort 3-årigt projekt med många förgreningar, speciellt inriktat på växthuseffekten och klimatförändringar. Förutom studiecirklar och föredrag med inriktning på klimatfrågor utbildade studieförbunden "*klimatambassadörer*" och "*livsstilsambassadörer*".

Målsättningen var att nå 40 % av befolkningen med budskapet om växthuseffektens faror och minska de svenska utsläppen av växthusgaser med 2 % till år 2003, dvs samla in 1,1 M ton minskade utsläpp av växthusgaser till 2003. Ett medel att nå målet var att samla in klimatlöften från 500 000 personer. Ett annat medel att nå målet var att samla in klimatåtaganden från företag, kommuner, landsting och organisationer.

Man hade en websida, där delprojekten redovisades och där man uppmanade enskilda personer att avge sina klimatlöften och samtidigt göra en analys av koldioxidutsläpp i relation till sin egen livsstil. Företag och organisationer ombads göra sina klimatåtaganden för att ge sitt bidrag till att minska koldioxidutsläppen.

Resultatet

1 februari 2003 angav websidan att 10918 personer avgett klimatlöftet och tillsammans bidragit till en minskning av 7.971 ton CO₂.

22 företag hade gjort klimatåtaganden och bidragit till en minskning med 27.500 ton CO₂.

Kampanjens bidrag till en breddad verksamhet

Studieboken "*Den kokande grodan*" blev en veritabel succé, roligt och pedagogiskt välskriven med en så låg tröskel att folk lätt tog sig igenom den. 18.000 böcker trycktes, varav 4000 gick ut till organisationernas lokala och regionala avdelningar, och 14.000 till studiecirklar och kurser i studieförbundens regi. Den finns på bibliotek, på Göteborgs bibliotek

lär den vara konstant utlånad. Den används också på miljöutställningar. Projektledaren och medförfattaren, Carina Larusson, har också blivit inbjuden att tala om bokens innehåll, bl.a. av Teknologirådet i Danmark. Intressant inte minst med tanke på att miljö tidigare varit något av naturvetarnas domän!

Klimat.nu har varit både en process och ett verktyg. Den har ökat medvetenheten om klimatfrågan, vilket var huvudsyftet.

Liksom all demokratisk förankring har projektet tagit tid. Information måste nu ut till alla medlemmar och i alla led. Och folkrörelserna har kapacitet att klara detta.

klimat.nu har riktat sig även utanför de egna organisationernas medlemmar. Nätverket har deltagit i radioinslag, hållit presskonferens, och informerat EU:s tjänstemän om kampanjen, arrangerat seminarier och konferenser.

Studieförbunden upplevde det som en begränsning att projektet enbart skulle beröra växthuseffekten, och utvidgade sin kampanj så att livsstilsaspekten blev tydligare och miljöperspektivet bredare.

Idéer för framtiden

Naturvårdsverket har fått i uppdrag att leda en ny klimatkampanj och har inbjudit folkbildningsorganisationerna att delta. Kampanjen startade i december 2002. och pågår i 3 år. Den har en fördjupning i växthuseffekten som ämne, och bakgrunden är klimatpropositionen och Sveriges åtagande i Kyotoprotokollet. Studieförbundens lokala närvaro i hela landet kan ge den lokala förankring som man eftersträvar.

Folkbildningen har också dokumenterad erfarenhet av att nå förståndshandikappade och invandrargrupper.

”The boiling frog syndrome”, sa hon. Den kokande grodan. Sätter man en groda i kallt vatten och höjer temperaturen sakta så hoppar den aldrig ur. Den dör innan den märker att det är för sent! Det är vådan av att vara växelvarm. Hade man försökt kasta den i kokande vatten hade den räddat sig.

Petra blev arg när hon såg dessa tre likgiltiga ögonpar möta henne.

FÖRSTÅR NI INTE!!! Vi får inte vara som den kokande grodan! För precis så är det nu. Det blir bara värre och värre med miljöförstöring och global orättvisa, ändå gör man inget. Man vänjer sig, anpassar sig, medan vattnet i grytan blir varmare.”

(utdrag ur boken ”Den kokande grodan”)

Naturvård, mångfald, ekologi

Studiefrämjandet

Intervju med projektsamordnarna
Ulla-Britt Janson och Karin
Ekerman ulla-britt.janson@sfr.se
karin-ekerman@sfr.se

Intern miljöpolicy

Studiefrämjandet har en miljöpolicy sedan många år. Just nu genomför man Hållbart kontor i förbundets alla enheter. Skyltar med titlar som "Här sparar vi el" eller "Här källsorterar vi" är på gång lite varstans.

Man har utbildat "miljöspjutspetsar" en per distrikt. De träffas flera gånger per år, får kompetensutveckling, utbyter tips och erfarenheter och tar gemensamt ansvar för att driva Studiefrämjandets frågor kring natur och miljö ute i landet. En person är avsatt för att på deltid sköta omvärldsbevakning för förbundets räkning.

Studieförbundets aktiviteter inom området hållbar utveckling

Studiefrämjandet gör satsningar på specifika intresseområden inom naturen. Man har många aktiviteter inriktade på natur och jakt. Det är naturligt med tanke på att de bland sina medlems-organisationer kan räkna in Naturskyddsföreningen, Fältbiologerna, Svenska Jägareförbundet, Sportfiskarna .

Deltagarna lär sig om miljö genom sitt specifika naturintresse, vare sig det råkar vara fågelskådning, biodling, jakt, överlevnadsprojekt eller annat. När man har naturen som inspirationskälla och vistas mycket ute i den blir man också rädd om den!

Förbundet arbetar med studiecirklar, seminarieserier och projekt. Naturcirklar drar mer deltagare än rena miljöcirklar, och det är därför pedagogiskt klokt att lägga in miljöfrågorna på ett naturligt sätt i kursen. Alla medarbetare på de lokala kanslierna kompetensutvecklas nu i projektet *Natur i förändring* och får träna upp sin förmåga att avläsa miljöförändringar i naturen. De skall sedan utbilda och stötta cirkelledarna Både på svampexkursionen och på fågelskådningen o.dyl. kan de nu se och berätta om de tecken på

miljöförändringar som man sällan lägger märke till. Det kan vara observationer om att arterna blivit färre sedan sist, och diskussion om vilka miljöförändringar som orsakar det. Och varför slår algbloomingen till just i år?

Man var ett av de fyra deltagande studieförbunden i kampanjen klimat.nu.

Det senaste året har man medverkat i tre projekt:

1.En turné inriktad på *Ekologiska fiskevatten* i samarbete med Sportfiskarna.

2.*Vilda grannar* i samarbete med Naturskyddsföreningen. Hur berikar man miljön med djur som fjärilar, fladdermöss och humlor. Hur bygger man en fjärilsrestaurang? Kan man plantera blommor i stället för gatustenar? Tjugo platser i landet har besökts under en turné med Vilda grannar.

3.En bok , "*Rovdjur*", som handlar om de fem stora rovdjuren - varav människan är ett. Boken tar upp hållbarhetsfrågor som vikten av att bevara naturens mångfald av arter. Boken är rikt illustrerad, har stort allmänt intresse och säljs i bokhandeln. Studiefrämjandet har utarbetat en studiehandledning till boken.

Utveckling och breddning av verksamheten

Studiefrämjandet försöker hela tiden nå nya målgrupper och använda nya metoder. Man har utvecklat flera miljöprojekt som vänder sig till skolbarn, oftast med skapande dramatik som metod. Ett exempel är en *minimusikal för barn* om miljöfrågor, där barnen själva får agera. Manus är skrivet för 30 aktörer. Den finns nu på CD, med text och noter.

Genom barnverksamheten har man nått uppskattningsvis 200000 personer med miljöinformation. Till det kommer den vanliga studiecirkelverksamheten.

Ett annat exempel är miljöprojektet *Bygga broar*, som också inneburit mycket aktivt arbete i skolorna med teater och lek. Metoderna har varit okonventionella. Lena Johansson på Studiefrämjandet i Södra Skaraborg och i Ulricehamn har sett till att Grästorps kommun slagit världsrekord i att samla in förbrukade glödlampor. Och när miljöministern råkade komma till Grästorp för att titta på en miljötagning som studieförbundet var medarrangör på, fick han raskt klä ut sig till Pippi Långstrumps pappa Efraim som kom för att hämta lamporna till återvinningscentralen!

Studieförbundet projekt *Natur och miljö i Rinkeby* tillkom för några år sedan därför att organisationer som Svenska Jägarförbundet, Svenska Kennelklubben samt Sveriges Sportfiskevårdsförbund, observerade att invandrarungdomar inte alls kände till deras verksamhet eller något om svensk natur överhuvudtaget. Genom aktiv medverkan från andra folkrörelser och folkbildare som Friluftsförbundet, Skeppsholmens folkhögskola och SNF fick invandrarungdomarna prova på slalom, fiske, svamplockning mm och nu har man startat en egen klubb för Fältbiologerna i Rinkeby.

Studieförbundet bedriver också exkursioner och andra aktiviteter ute i naturen tillsammans med utvecklingsstörda. Och i samband med det erbjuder man också utbildning för personal och ledare som arbetar med utvecklingsstörda, och har utarbetat utbildningsmaterialen "*I sol och regn*" och "*Upptäck naturen*".

Studieförbundet arbetar också ihop med kommunerna, där förbundet utgör en promotor och inspiratör i frågorna om hållbar utveckling.

U-landsinfo och internationella projekt

En annan sida av breddningen av verksamheten ligger i det internationella utbytet kring hållbar utveckling. Studieförbundet arbetar, med stöd av Sida kring information om utvecklingsfrågor och använder kulturella uttrycksmedel som metod när det gäller att väcka intresse. Metoden är t.ex. forumspel, som fungerar bra för att medvetandegöra barn och ungdomar om hur vår produktion och konsumtion påverkar människornas liv i syd och öst. "*Vi handlar, vem betalar?*" är ett projekt på ovanstående tema i samarbete med Valla folkhögskola, Fältbiologerna och Fair Trade Center. Prioriterade ämnen har varit ungdomars livsvillkor, rättvis och miljövänlig handel och vattenfrågor. Det pågår ett 20-tal projekt om året om människa och miljö i Syd..

Studieförbundet har utbyte med andra länder, t.ex. med Brasilien, om bl.a. återvinning av sopor, och med Uganda, där man har ett biståndsprojekt i vilket man i studiecirkel får kunskap t.ex. om hur sjukdomar sprids i vatten och hur man bygger latriner.

Med Polen har man ett stort utbytesprojekt om våtmarker och biologisk mångfald, där polackerna är experter.

Idéer för framtiden

Just nu förbereder man sig för arbete med ett nytt område, Natur och hälsa, och inväntar folkhälsopropositionen innan man sätter igång. Man har planerat samarbete med flera av medlemsorganisationerna kring detta tema, och syftet är att nå långtidssjukskrivna.

Ny livsstil och nya konsumtionsmönster

Sensus, det kyrkliga studieförbundet

Intervju med miljösamordnaren Carina Larsson carina.larsson@sensus.se

Intern miljöpolicy

Sensus medlemsorganisation Svenska Kyrkan har ett bra miljöledningssystem. Både Sensus och Svenska Kyrkan arbetar med miljödiplomering utifrån detta verktyg. Man har kommit långt i arbetet med miljöfrågor tillsammans. Sensus erbjuder kurser om energifrågor och uppvärmningssystem i kyrkans byggnader och inventarier, ekologisk matlagning, ekologiska blomsterarrangemang, biologisk mångfald på kyrkogårdar mm. Man väljer kursgårdar och kurslokaler av ekologiska skäl och man har gröna nyckeltal som redovisar miljöarbetet. Man tar också upp miljön ur ett teologiskt perspektiv, och har börjat med social redovisning "Vad gör vi för nytta socialt med olika alternativ?"

Studieförbundets aktiviteter inom området hållbar utveckling

Sensus, och dess föregångare SKS, har arbetat med hållbar utveckling sedan slutet av 80-talet. Samarbetsparter har varit medlemsorganisationerna Svenska kyrkan och Svenska Scoutförbundet Även den svenska katolska kyrkan är medlem. Samarbetsprojekt med Lettland och nu också Litauen och Ryssland, med Nordens Folkliga Akademi som centrum. Projekten handlar om folkbildning, demokrati och hållbar utveckling.

Sensus satsar på livsstilsförändringar och har deltagit aktivt i samprojektet klimat.nu och var

en mycket aktiv medförfattare i den bok som producerades där, "*Den kokande grodan*".

Studieförbunden tyckte att den begränsning till växthuseffekten som klimat.nu hade, måste vidgas och kompletterades med ett livsstilsprojekt. Projektet pågick under ett år och utgick från sambandet mellan människors konsumtionsmönster, attityder, värderingar och miljöproblemen. Miljöproblemen ses som sekundära konsekvenser av livsstilen och kan utifrån detta perspektiv lättare förändras.

Under produktionen av kursboken användes hemsidan flitigt. Dels publicerades alla bokillustrationerna där allteftersom boken växte fram, vilket gav utvecklingsperspektiv på livsstilsprojektet. Aktiviteter runt bilderna bildade underlag för reflektion / samtal / värderingsövningar. Rekommenderade aktiviteter var virtuella studiecirklar, klotterplank och chat i anslutning till bilden, inbjudan till tävling bland landets gymnasieskolor att skriva egna texter till den aktuella bilden och temat.

Ett exempel: Temat "*Tidspressaren*" fick rubrikfrågan – Är Du en tidspressare? Det avsnittet fick en bild som illustrerade den simultanfunderande mamman ur ett humoristiskt perspektiv. Steg 2, och 3 i projektet lyfte fokus till klimatfrågan. Under en vecka i mars genomfördes information om Klimat.nu på 15 platser. Samtidigt rekryterades deltagare till en grundutbildning av "klimatambassadörer".

Kurserna arrangerades sedan på hösten av de studieförbund som samarbetade i Klimat.nu-kampanjen och genomfördes i samarbete med folkhögskolor. Fokus låg på klimatfrågan men med ett fördjupat perspektiv som även omfattade argumentation och pedagogik. Syftet var att motivera och förse klimatambassadörer med kunskap på olika plan så att de kunde samla in klimatlöften och tjäna som klimatinformatörer.

I steg 4 knöt man ihop säcken och kopplade ihop klimatfrågan med livsstilsfrågan genom att vidareutbilda "*Klimatambassadörerna*" till "*Livsstils-ambassadörer*." Via en fördjupad och utvidgad syn på miljöfrågorna gav utbildningen underlag och förutsättningar för analys av hur konsumtionsmönster påverkar miljön socialt, ekologiskt och andligt.

Livsstilsambassadörerna kunde sedan arbeta vidare med dessa frågor i ett lärande på arbetsplatser, i föreningslivet och i privatlivet med studiecirkeln som metod. Kursboken

innehöll en integrerad metoddel och en handledning, som gjorde att den kunde användas i ett utvidgat perspektiv.

"Juletid och blomstertid"

Lagom till julen sände Sensus ut en uppmaning att tänka ekologiskt när vi smyckar vårt hem med blommor,

"Nu närmar sig julen med stormsteg och snart knackar den på vår dörr. En och annan av oss kanske redan nu börjar smycka sitt hem i väntan på den ljusa julhögtiden".

Så följde en beskrivning av den miljöpåverkan som våra vanliga vackra importerade blommor orsakar och som vi aldrig tänker på: Långa transporter med flyg som släpper ut koldioxid och ökar på växthuseffekten. Dåliga arbetsvillkor för trädgårdsarbetarna i Latinamerika eller Afrika som utan skyddsutrustning måste bespruta växterna med starka kemikalier för att de skall bli så hållbara att de klarar transporten. Många blir sjuka av att utsättas för gifterna och deras barn föds ofta med missbildningar som sannolikt följd av att föräldrarna arbetat med farliga kemikalier. Arbetarna har inte heller tillgång till sjukvård eller andra sociala skyddsnät utan tvingas arbeta under usla förhållanden till en mycket låg lön med livet som insats.

Sensus visade sedan på möjligheten att köpa svenska ekologiska KRAV-märkta blommor och miljömärkta MPS-odlade blommor, som är odlade i Sverige under värdigare förhållanden.

Sist visar man på ett helt annat alternativ: att gå ut i naturen och plocka vackra kvistar, med spännande färg och form, blommor, kottar eller marktäckande låga växter. Samla ett knippe och gå hem och komponera fritt ett eget blomsterarrangemang. Sedan hänvisas till hemsidan som ger fler tips om ekologiska blomsterarrangemang [www.sensus.se /miljo](http://www.sensus.se/miljo)

Breddning och utveckling av verksamheten.. Samarbete med andra regionalt och internationellt

Sensus använder sig numera av "gröna glasögon" på det mesta av sitt material. Cirkelledarna möter det i folddar, kurser m.m. Boken "*Nådegåvan*" om miljöarbete och hållbar utveckling har översatts till ryska. En medarbetare på Kyrkans Miljövärn, Dan Melander, väckte ryssarnas intresse när han presenterade boken på en europeisk

kyrkokonferens. Man har också låtit översätta en handledning om folkbildningsmetodik som cirkelledare i öst kan använda sig av. Och man har fått stort tack för ett värdefullt instrument att arbeta med.

Demokratiprojekten

Sensus och katolska kyrkan driver ett antal demokratiprojekt tillsammans med ryska och litauiska organisationer. Dessa projekt är handfasta biståndsprojekt som uppstått inom katolska församlingar i Sverige tillsammans med det kyrkliga studieförbundet. Projekten startade i Caritas och SKS regi. (Caritas = den katolska kyrkans biståndsorganisation, SKS = Sensus namn före omorganisation.

1. Projektet *Mödrahem i Novosibirsk* startade 1998 då faddrar i Göteborg tog på sig ansvar för ett hem där ensamstående mödrar med sina barn bor gratis tills barnen är ca 3 år gamla. Då hjälper man dem till annat boende.

2. Projektet *Hjälp till fångar i centrala Ryssland* startade 1999 samlar in pengar genom konserter och på annat sätt till mat, läkemedel och kläder till sjuka fångar i tre fängelser i Penza.

3. Projektet *Hjälp till gatubarn i Niznij Tagil* startade 1999. Det går ut på att församlingen skriver ett avtal med en grundskola dit drygt 50 gatubarn får gå, och få mat, kläder och läkarhjälp. En rysk stödgrupp hjälper dem med läxorna och ordnar aktiviteter.

Dessa tre projekt har bildat ett nätverk, och medarbetare i ryska Caritas har varit i Sverige och lärt sig grunderna i studiecirkelmetodik och hur frivilliga organisationer arbetar hos oss med sociala frågor som barnverksamhet, integrationsfrågor, arbete med uteliggare och missbrukare. Caritas är katolskt men frågar inte efter trosinriktning när någon behöver hjälp. I nätverket ingår numera också ryska Gröna korset, där f.d. president Gorbatsjov är ordförande.

2000 utökades projekten med ett litauiskt projekt. Man arbetar nu med att ge grundutbildning för studiecirkelledare som ett led i införandet av demokrati och demokratiska metoder, med det uttalade målet att lära sig samarbeta. Man arbetar också med att genomföra miljöutbildning och miljödiplomering i S:t Petersburg. Broschyren "*Studiecirkeln - idéer och metoder*" har översatts till ryska liksom boken "Nådegåvan", kyrkans miljödiplomeringens material. Den senare har fått revideras en del i Ryssland är t.ex.

separationstoletter inte gångbara. Det visade sig att inriktningen på arbetet för en hållbar utveckling i Ryssland kom att domineras av ett fokus på de sociala och ekonomiska aspekterna snarare än de skologiska. I Sverige är det ofta de ekologiska aspekterna som dominerar.

Helhetssyn på hållbar utveckling

NBV, nykterhetsrörelsens studieförbund

Intervju med bildningskonsulent
Yvonne Strömberg
yvonne.stromberg@nbv.se

Intern miljöpolicy

Det är lite svårt för NBV att påverka miljön i själva byggnaderna eftersom man är hyresgäster. Men värden håller på att trimma in ett system för värmeåtervinning och det finns en anordning för lampor som släcks osv. Själva har förbundet reducerat pappersutskick så att alla egenproducerade dokument numera enbart sänds ut till avdelningarna via datorn.

Studieförbundets aktiviteter inom området hållbar utveckling

NBV är ett litet förbund med stora ambitioner. Vanligen anordnar det studiecirklar och föreläsningar som berör drogproblematiken, folkhälsan och miljön, global rättvisa och demokrati.

Nyligen har NBV genomfört en stor ideologisk femårssatsning på hållbar utveckling ur ett helhetsperspektiv, ett mycket omfattande projekt i samarbete med nya partners. Projektet lades upp i fem teman: *Miljö - Droger - Kultur - Demokrati - Fred och utveckling*. där det ena ledde till det andra och likt stegraketer gick in i varandra. Alla teman belystes ur både lokala och globala aspekter, och försågs med var sitt eget studiepaket, som bestod av studiemappar, filmer, utställningar mm.

Det började med att NBV tänkte om vad gäller studieförbundets traditionella sätt att arbeta. Förbundet omorganiserades 1993 på ett radikalt sätt så att man omfördelade resurser

från administrationen till verksamheten. Syftet var ideologiskt: man ville lyfta fram medlemsorganisationernas viktiga ideologiska frågor och nå ut till flera. Fältet var sedan fritt för att göra den storsatsning som 5-årsprojektet innebar.

Ett nytt grepp var att slänga ut all organisationsegoism och i stället bygga broar med andra aktörer. En viktig sådan var UR. Dokumentärfilmaren Bengt Johnsson, som gjorde filmerna som visades på TV, gav NBV uppslaget att göra folkbildning av dem, en utmaning som NBV antog.

Steg 1 Miljö i världen

Utformningen var relativt traditionell men fick en stor bredd. 8 videofilmer gjordes, typ *"En värld av skog"*, + en skolupplaga och 1 CD-rom-program.

Steg 2 Drogerna världen runt.

NBV gav ut antologin *"Människans droger"* och ett antal videofilmer. Man anlidade här också medarbetare som inte ställde sig bakom organisationens värderingar och tog följaktligen med även drogliberala artiklar, allt för att få en vitalare argumentation. Boken fick inte vara avskräckande tjock, inte för bombastisk. Det viktiga var att den ställde frågor och problematiserade samtidigt som den väckte intresse med ett proffsigt utförande.

Till detta steg hörde också ett CD-romspel, kallat *"Dilemma"*, där spelaren blir instängd i ett shoppingcenter, med ett systembolag mm. Där finns också en scen där artister framför drogliberala budskap. Hur förhåller sig en ung människa till detta?

Ett djärvt grepp var att hyra en "drogtrailer", som turnerade runt i landet på skolor, militärföreläsningar och mässor. Den besökte alla arméns förband, och Armén sponsrade den genom att hyra ut den för 1 krona. I trailern fanns en filmsal och en datasal, där åhörarna kunde se filmer och använda CD-rom-aktiviteterna.

2500 studiecirkelkommer igång, och samarbetet med UR gav många nya tittare till NBVs ideologiska problematik. Det var tyvärr ett kostsamt projekt; det fanns medfinansiering men det mesta togs ur förbundets eget statsbidrag.

Steg 3 Kultur i världen

Detta delprojekt resulterade i nytt samarbete med UR och en interaktiv CD-rom kallad *"Identitet"*. Dessutom ingick en kulturturné med Theodor Kalifatides, som besökte 82 platser i landet och talade om möten mellan kulturer och människor och om integration. Året för turnén var 1998, och man nådde inte mindre än 100 000 åhörare under denna turné.

Kultur i världen stöddes av Framtidens kultur, SIDA, Integrationsverket, Milenniekommittén och parallellt kördes Kultur i landet.

Steg 4 Demokrati världen över

Även här utvecklades videofilmer och annat studiematerial. En antologi kallad *"Demokratin är död. Leve demokratin."* sammanställdes. En serietidning för ungdom gavs ut, *"Makt.nu."* För barn tog NBV fram Demokratipåsen, som lärde ut hur man röstar, demokratins ord mm., allt med upplevelsematerial, läggspel o dyl.

Allt detta låg parallellt i tiden med Demokratiutredningen. Det utnyttjade man påpassligt för ett samarbete. Den 18 oktober 1999 arrangerades en jättekonferens i Umeå tillsammans med Demokratiutredningen som drog 1000 deltagare.

Integrationsverket stödde demokratiåret.

Steg 5 En värld i fred och utveckling.

En tillhörande videofilm som sändes i UR, TV, kom otroligt nog strax efter den 11 september 2000. Den drog 450 000 tittare första gången den sändes. Samtidigt kom en antologi, *"I den bästa av världar"*, framtagen tillsammans med FN-förbundet och UR. Det var svårare att få igång cirkel, ämnet låg lite för rätt i tiden vilket gjorde att folk tyckte det skrämmande att tala om det.

Ett annat material som togs fram var *"Varför skrämmer sjalen?"*

Det fanns också en internationell chatsida, *"Mandate to future"*, och ett rollspel som togs fram för ungdomar tillsammans med FN-förbundet..

I *"Människa i världen"* berättar tre personer om varför de engagerar sig för fred och utveckling, och om hopp och möjligheter i vår värld.

Sist görs en sammanfattande avslutning av projektet med *"Agenda för hållbar utveckling"*.

Inom Kulturer, Demokrati och Droger togs serietidningar fram för den unge läsovane.

Breddning och utveckling av verksamheten. Samarbete med andra regionalt och internationellt

Effekterna är talande. Det lilla studieförbundet NBV har fullföljt sina stora ambitioner och genom samarbetet med UR lyckats föra ut sitt budskap till en oändligt mycket större krets än de egna medlemmarna. Filmerna finns kvar och finns nu på AV-centralerna och kan fritt användas i utbildning. NBV har knutit nätverk och samarbetat med många nya partners. Projektet har kostat förbundet mycket - man har bytt lokaler och flyttat från innerstan och minskat sin personalstyrka för att kunna utveckla verksamheten. Men man har verkligen bidragit till att föra ut budskapet om vikten av hållbar utveckling i alla dess aspekter.

Det har skett en mobilisering av organisationen - samtidigt som man styrt upp den ideologiska inriktningen ovanifrån har man uppnått en mobilisering underifrån, medlemmarna och många andra vill veta mera, träffas och diskutera de här ständigt aktuella frågor

I den femåriga temasatsningen har man riktat sig utåt till stora grupper utanför den egna medlemsorganisationen, och samarbetet med ett stort antal andra organisationer: UR, Skogen i skolan, Kretsloppsföreningen, FN-förbundet, SIDA, Demokratiakademien, och en rad olika ungdomsorganisationer.

Opinion, demokrati, folkhälsa, etik och miljö-hållbar utveckling

SV, Studieförbundet Vuxenskolan

Intervju med Peter Viborn,
miljöstrateg, och Lennart Falegård,
och internationell projektsamordnare
peter@sv.se lennart@sv.se

Intern miljöpolicy

SV har ett eget miljöledningssystem *Den goda Cirkeln*. "SV skall aktivt bidra till en långsiktigt hållbar utveckling genom att hushålla med resurser och praktisera kretslopps-

tänkande. Arbetsmiljö och kostnadseffektivitet skall prioriteras. Upphandling av varor och tjänster, genomförande av verksamhet och avfallshantering ska alltid utföras på ett miljöanpassat sätt. SV ska ställa lika höga krav på leverantörer och samarbetspartners som på den egna verksamheten.

SV ska utbilda, informera och stimulera alla inom organisationen till engagemang, delaktighet och ansvar för att kunna följa miljöpolicy. Uppfyllandet av miljöpolicy ska kontrolleras och mätas regelbundet. " (SV:s miljöpolicy)

Den goda cirkeln är SV:s Miljöhandlingsprogram för förbundets interna anpassning till miljön, där ingår bl.a. checklistor för 70 punkter för en bättre miljö .

Studieförbundets aktiviteter inom området hållbar utveckling

Huvudfrågorna i Studieförbundet Vuxenskolas verksamhet utåt är opinionsbildning, att ta ställning i demokratifrågor, att inte bara skapa arenor utan vara aktörer själva. SV arbetar aktivt för att sprida kunskap och engagemang inom miljöområdet. En huvudtes är att folkbildningen måste bli mer aktiv och handlingskraftig och påverka myndigheter mer.

Man var med i klimatkampanjen klimat.nu . Just nu arbetar man mycket med att integrera frågor som rör hälsa/folkhälsa med hållbar utveckling. Man tar upp etik och miljö, mat, tidskonceptet och dagens stress, ohälsosamt. Några av projekten:

- *Världens chans* - om folkhälsa, etik och miljö
- *Greppa näringen* - ett kunskapsprojekt i samarbete med LRF, Jordbruksverket och Länsstyrelserna. Med hjälp av olika nyckeltal skall cirkeln vara ett stöd för lantbrukarna så att kväve- och fosforförlusterna minskar på ett kostnadseffektivt sätt.
- *Sparsam körning* tillsammans med klimat.nu gruppen + NBV
- *Tidsverkstaden*
- *Ekoturism/lokal utveckling*

Förbundet erbjuder studiecirklar med stor spännvidd, från solfångare och kompostering till globala miljöhot. Samarbete med andra organisationer sker kring utställningar och mässor.

Breddning och utveckling av verksamheten. Samarbete med andra regionalt och internationellt

SV har breddat verksamheten från att gälla rena miljöfrågor till att handla mera om folkbildningens bidrag till en långsiktig utveckling.

SV har breddat sitt samarbete framför allt inom kampanjen klimat.nu, men även genom ett flertal internationella kontakter.

SV erbjuder studiematerial inom dagsaktuella områden - såsom bioenergi, ekomode, ekologisk odling. Ett intressant exempel är en "*Miljöguide till Internet*", en karta för gröna nätsurfare, framtaget i samarbete med ITPilot. Guiden består av en handbok och ett strukturerat länkbibliotek.

Materialet passar också för arbete i studiecirkel. www.miljoguide.nu

En annan studiesatsning gjordes i samarbete med Naturvårdsverket och ett antal länsmuséer, "*Sverige år 2021- vägar till ett hållbart samhälle*". Ex på rubriker i studiematerialet: Fiffigare framtid, Kloka konsumenter, Jordbruk i jämvikt, Superviktiga skogen och Framåt framåt.

SV har utvecklat en metodhandledning för arbetet med att skapa medvetenhet, engagemang och handlingsberedskap, "*Skapa framtid*". Materialet har tagits fram för ovanstående framtidsstudie *Sverige år 2021- vägar till ett hållbart samhälle*, men är användbart i alla sammanhang där man vill påverka attityder och värderingar.

SV är genom sin verksamhet en naturlig del i Agenda 21-arbetet och den ekologiska omställningen av Sverige. SV är en samlande lokal kraft i ett förändringsarbete för en hållbar utveckling.

Beräkna dina koldioxidutsläpp

En liter bensin omvandlas vid förbränning bl.a. till 2,3 kg koldioxid. Motsvarande utsläpp från diesel eller eldningsolja är 2,7 kg. Fem mil om dagen under årets arbetsdagar blir 1000 mil och skapar ungefär 2.500 kg koldioxid på ett år. Det är i princip hela årsransonen om vi skall leva hållbart. Värms ditt hus med olja - t.ex. tre kubikmeter för en normalvilla tillkommer ytterligare ungefär 10 ton/år.

Genomsnittssvenskens årliga bidrag till växthuseffekten ligger på ungefär åtta ton per person. I Nordamerika är siffran tjugo ton.

SV har två inriktningar av sitt internationella arbete:

Internationell informationsverksamhet.

Externa internationella konsultinsatser.

SV:s internationella arbete bygger på utbyte av erfarenheter länder och folk emellan. Demokrati, samarbete, medmänsklig respekt och förståelse samt viljan till aktivt förändringsarbete har en framträdande plats. Genom kulturmöten i Sverige vill man ge insikt i de globala problemen samt öka förståelsen för vårt mångkulturella samhälle. Förbundet har studiecirkel i dessa ämnen men ger också möjlighet att arbeta med biståndsprojekt i Afrika, Sri Lanka och Östeuropa.

En icke obetydlig del av SV:s verksamhet vänder sig till olika handikappgrupper samt föreningar som arbetar med dessa. SV utbildar också resurspersoner.

Enligt den senaste redovisningen av SV:s utlands- och biståndsinformation som genomförts med Sida-bidrag 2001 har SV genom aktiviteter knutna till skolor och ungdom, utställningar och mässor samt genom föreläsningar och bildvisningar i föreningssammanhang nått en stor mängd människor. Närmare en halv miljon människor har blivit exponerade för aktiviteterna, och SV beräknar att ca 17.000 av dessa blivit djupare påverkade och informerade. Det är en icke obetydlig insats som SV gör för att medvetandegöra allmänheten!

Utomlands har SV projekt bl.a. i Sydafrika, Sri Lanka och Vitryssland. Man använder studiecirkeln som ett verktyg för att nå praktiska syften som att utveckla en by på landsbygden, att bli bättre bönder, att lära sig ta ansvar för sin egen demokratiuppbyggnad genom att arbeta i kommittéer och grupper osv. Det finns ett stort behov av ledarutbildningar. I Litauen utbildar SV just nu NGO-ledare, i samarbete med Kooperation utan gränser.

SV utarbetar också studiecirkelmateriel och översätter dem till olika språk. Just nu planerar SV ett projekt i Sydafrika tillsammans med Demokratiinstitutet Idasa, där man skall försöka använda folkhögskolor och studiecirkelmetoder för att nå gräsrotterna. Hierarkierna är svåra att bryta på grund av traditionen.

I Vitryssland pågår ett studiecirkelprojekt tillsammans med Forum Syd och ACE, Association for Civic Education. 12 organisationer ingår i nätverket, organisationer

för vuxenutbildning, för arbetslösa, för landsbygdsutveckling osv.

I Zimbabwe arbetar SV ihop med ett kooperativ. Nu senast har man tillsammans med svenska Broderiakademin höjt kvaliteten på inhemska broderier för att en grupp ensamstående mödrar till handikappade barn lättare skall kunna försörja sig på dem. Det är också ett bidrag till hållbar utveckling.

SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Folkbildningens breddade utbildning mot en hållbar utveckling

Agenda 21 ställde upp följande strategier för utbildning mot hållbar utveckling :

1. integrera i hållbarhetsbegreppet både ekonomisk, social och miljömässig utveckling
2. samverka och samordna, regionalt och internationellt
3. höja medvetandenivån i samhället i stort och initiera en bred debatt.
4. bidra till att alla individer skall ha kompetens som bidrar till en utveckling som möter behoven hos den nuvarande generationen utan att äventyra för kommande generationer att kunna tillgodose sina.

Hur har då folkbildningen arbetat för att genomföra dessa strategier? Rapporten visar att folkbildningen fortsatt att bidra till att medvetandegöra, informera och påverka medborgarna i riktning mot att ställa om Sverige till ett inte bara ekologiskt utan också ekonomiskt, socialt och demokratiskt hållbart samhälle.

1. Integration av ekonomisk, social och miljömässig utveckling

Olika sätt att uppnå integration

Det är få av folkbildningens kurser och projekt som rubriceras som utbildning mot hållbar utveckling. Men ser man till innehållet i kursutbudet uppvisar folkbildningen hela spektrat av de delmål som Johannesburgskonferensen sätter upp för en hållbar utveckling. Av den enkät som Gunnel Karlén genomförde 2000 framgick det att 61 % av folkhögskolorna och alla studieförbund hade någon aktivitet inom hållbar utveckling. Och den trenden har fortsatt.

Ett miljöansvar och ett ekologiskt tänkande har varit levande realiteter inom folkbildningen under en längre tid. Redan läsåret 1987/88 hade 27 folkhögskolor speciallinjer eller allmänna

kurser med särskild inriktning på miljövard och ekologi. År 1997/98 hade antalet stigit till 47. Idag är antalet speciallinjer med ekologisk inriktning 11, och de allmänna kurserna med samma inriktning är 24. Till det kommer 16 kurser i ekonomi, lokal utveckling och resurssparande försörjning, (varav 4 är profilerade allmänna kurser), där ekologiska aspekten är integrerad med försörjningsaspekten, med ekonomiska och sociala förtecken.

Folkhögskolan anordnar 37 kurser och linjer som sysslar med folkhälsa och friskvård samt 25 speciallinjer och 29 profilerade allmänna kurser inriktade på global rättvisa och demokrati.

En del av speciallinjerna ger kunskaper och kompetenser som väl motsvarar en yrkesutbildning inom naturvård eller ekoturism. Det gäller t.ex. den treåriga vilt- och naturvårdslinjen på Klarälvdalens folkhögskola, Blekinge läns folkhögskolas marinbiologiska linje och det ökade antal kurser för naturguider och fiskeguider som upplevelseturismen har gett upphov till. Flera skolor och studieförbund har kurser som ger kompetens som miljöinformatör. Övriga kurser syftar till att ge deltagarna den miljömedvetenhet som leder till en individuellt ansvarsfull hållning gentemot naturen och miljön.

Utvecklingen har gått mot större integration. Flera folkhögskolor har lagt ner sina tidigare miljölinjer, som inte efterfrågas längre, och i stället integrerat miljöutbildning i övriga kurser, främst allmänna kurser. Jag har inga exakta siffror på antalet deltagare men vågar göra antagandet att det trots nedläggning av speciallinjer har skett en breddning på så sätt att fler deltagare nås av miljöutbildning i de allmänna kurserna. Detsamma gäller studiecirkelarna. De rena miljöcirkelarna har mer och mer integrerats i t.ex. cirkel om naturen.

En tydlig utveckling som har skett de senaste åren inom folkhögskolan är att många allmänna kurser profilerats. Det har också blivit vanligare att folkhögskolor bryter upp en allmän kurs i flera profilerade terminskurser med fritt val att kombinera dessa. Så har t.ex. Skeppsholmens folkhögskola profilerat som *Förändra världen - ett globalt perspektiv*, *Jag i världen - ett annorlunda perspektiv*, *Mötet - ett kulturellt perspektiv (om det mångkulturella samhället)* och *Stad i skärgården - ett ekologiskt perspektiv*.

Många av folkhögskolans allmänna kurser har åstadkommit en integration av miljö, ekonomi och social utveckling i en och samma kurs, t.ex. Kvarnbys *Samhälle och miljö*, Löftadalens *"Samhälle och natur, Hållands Natur och samhället ur ett lokalt perspektiv* eller Eskilstunas *Livet-miljön-samhälle"*. Enligt de intervjuade lärarna är det också naturligt att miljöperspektivet finns med i de traditionella naturkunskaps- och samhällskunskapsämnen.

Bredden av aktiviteter för en hållbar utveckling - miljö och resurssparande försörjning

Alla studieförbund har aktiviteter kring hållbar utveckling i större eller mindre utsträckning. De flesta arbetar aktivt för att sprida kunskap och engagemang inom miljöområdet. I studiecirklar, på exkursioner, seminarier och i projekt lär sig deltagarna att förvalta naturresurserna ansvarsfullt, att värna den biologiska mångfalden och att minska sin egen påverkan på miljön.

Folkbildningsförbundets idé med en klimatkampanj blev ett 3-årigt projekt som nådde tusentals människor. ABF, Sensus, Studiefrämjandet och SV var aktiva både i styrgruppen och i genomförandet av klimat.nu-kampanjen och kommer troligen att fortsätta samarbeta med Naturvårdsverkets kampanj mot växthuseffekten.. Ett antal folkhögskolor bidrog med att utbilda klimatambassadörer, vilka senare vidareutbildades till livsstils-ambassadörer.

SV har utvecklat studiematerial om hur man sparar energi och resurser i jordbruket och vid transporter. Alla här intervjuade studieförbund betonar starkt vikten av livsstilsförändringar, som att minska på villavärme och koldioxidutsläpp i trafiken, men också att handla rättvist och verka för en global rättvisare fördelning av jordens resurser.

Intern miljöpolicy

De flesta av studieförbunden och flera av folkhögskolorna har en dokumenterad intern miljöpolicy. 41 % av folkhögskolorna och 27 % av studieförbunden hade år 2000 infört någon form av miljöledningssystem. Vid intervjuerna har framkommit att studieförbunden har fortsatt med detta arbete och i vissa fall kommit mycket långt. På folkhögskolorna har man ofta miljöanpassat sina byggnader, om man äger dem, men på sina ställen anger man som hinder att det är mer

komplikerat om man hyr lokaler och att det tar tid att få alla med sig och att det är kostsamt.

Aktiviteter för folkhälsan och social mobilisering

Både studieförbund och folkhögskolor anordnar aktiviteter för folkhälsan och mot ohälsa. Studieförbunden tar upp frågor om näring, mat, miljö, livsstil och tidsstress. Folkhögskolorna har ett stort antal speciallinjer för friskvård och folkhälsopedagogik. Antalet folkhögskolor med denna inriktning har ökat från 21 år 1997/98 till 37 idag. Även fritidsledarlinjer och idrottslinjer har hälsofrågor med på sitt program. Folkbildningen arbetar också med drogförebyggande arbete och utbildar för socialpedagogiskt ungdomsarbete.

Demokrati och mänskliga rättigheter

Att skapa hållbar utveckling handlar inte bara om att skydda klimat och biologisk mångfald, utan lika mycket om att arbeta för demokrati och mänskliga rättigheter. Många unga är djupt engagerade i globala frågor om rättvisa och solidaritet. Folkbildningen når därför stort gensvar när den tar upp aspekter som demokrati, rättvisefrågor, global miljö och global handel i sin verksamhet..

Johannesburgskonferensen breddade hållbar utveckling till att förutom den ekologiska och miljömässiga aspekten omfatta även global och regional social och ekonomisk utveckling.

Det innebär allt från ren miljövard till insatser för folkhälsan, utbildning för alla, rättvis fördelning av jordens resurser samt ekonomiska åtgärder för att finansiera en sådan utveckling. Det innebär att fattigdomsbekämpning och arbete för demokrati och mänskliga rättigheter och social utveckling är en förutsättning för och ingår i en hållbar utveckling.

60 % av folkhögskolorna och nästan alla studieförbund genomförde verksamhet om demokrati och global rättvisa år 2000. I dag har ännu fler engagerat sig i dessa frågor. Flera skolor och studieförbund tar upp aspekter på det mångkulturella samhället, och man poängterar vikten av mångfald och dialog.

Folkhögskolor som Färnebo och Röda Korsets folkhögskola liksom folkhögskolor med u-landslinjer är nästan helt inriktade på internationell solidaritet och har ett

utlandsförlagt fältarbete, ofta i samverkan med närstående organisationer i landet i fråga. Efter avslutat fältarbete i tredje världen bearbetas intrycken och folkhögskolorna gör utåtriktade informationsarbeten med hjälp av eget producerat material som t ex bildband, artiklar och teater.

2. Samverkan och samordning regionalt och internationellt

Regional samverkan

Hållbar utveckling är i grunden en fråga om värderingar och ändrade levnadsvanor. Det krävs ett aktivt engagemang från alla medborgare. Underifrån-perspektivet är nödvändigt om man skall uppnå någon effekt. Därför måste det finnas en kontinuerlig dialog och samarbete mellan de politiska beslutsfattarna, näringslivet och det civila samhället.

Samarbete med kommuner och näringsliv

I Sverige rapporteras att lokalsamhället har arbetat mycket aktivt med Agenda 21, och att både kommuner, näringsliv och folkrörelser har gjort stora insatser. Studieförbund och folkhögskolor har aktivt medverkat som lokala samarbetsparter, dels genom att initiera eller delta i lokala och internationella utvecklingsprojekt, dels genom att dela med sig av sin kompetens och tillhandahålla en breddad utbildning kring dessa frågor. Ålsta folkhögskola har t.ex. samarbetat med Länsstyrelserna i Jämtlands och Västernorrlands län samt de närliggande kommunerna i ett stort antal sådana samarbetsprojekt som skapat arbetstillfällen. Storuman satsar på "*Hållbara gårdar*". Folkbildningen arbetar också med social utveckling i storstädernas förorter, t.ex. i stadsdelar/bostadsområden som Rosengård i Malmö, Rinkeby i Stockholm, Bergsjön i Göteborg i nära samarbete med boendegrupperna.

En sammanställning som gjordes fem år efter RIO-konferensen visade att alla kommuner i Sverige arbetade med Agenda 21 i någon form. Sverige ansågs då som ledande i världen. Nu, 2003, har aktiviteterna ökat i andra delar av världen medan flera kommuner i Sverige har minskat sitt engagemang. Utvecklingen i Sverige är lite oroväckande eftersom erfarenheten visar att man ständigt måste förnya och vidareföra ett aktivt engagemang för att effekten skall bestå och breddas. En påtaglig effekt för folkbildningen är också nedläggning av utbildningar av typen ekopiloter och miljöinformatörer på grund av minskad efterfrågan från avnämarna..

Folkbildningen erbjuder sin kompetens även inom miljö- och naturvårdsområdet, som när Klarälvdalen utför en utterinventering åt Länsstyrelsen i Värmlands län.

Samarbete inom folkbildningen, med folkrörelser och med det kulturella Sverige

Stora projekt och kampanjer som klimat.nu har ökat kraven på samverkan. Samarbetet inom folkbildningen, mellan olika folkbildningsorganisationer, har därmed ökat, men folkbildningen har också breddat sin verksamhet genom fler kontakter utåt, t.ex. samverkan/samordning med statliga utredningar som Demokratiutredningen, radio/TV, kulturaktiviteter mm.

Det finns exempel på samarbete med en rad organisationer och folkrörelser, främst de egna huvudmannorganisationerna, men också med andra. Man har samverkat med Integrationsverket, Milenniekommittén, Kultur i landet, Demokratiutredningen, FN-förbundet, Demokratiakademin, Utbildningsradion och Sida bl.a.

Samarbete med andra organisationer eller utredningar har adderat till effekterna av många projekt. Som exempel kan nämnas NBV:s samarbete med Demokratiutredningen och UR i samband med det stora 5årsprojektet mycket lyckosamma på många sätt, inte minst nådde man oändligt många fler än de egna medlemmarna med sitt budskap.

Internationell samverkan

Både studieförbund och folkhögskolor har många samarbetsprojekt med framför allt länder i Afrika, Sydamerika, Östeuropa och Indien/Sri Lanka. En särskild variant av projekt är Vänskolesamarbetet mellan 30 svenska folkhögskolor och 30 tanzanska FDCs.

Samarbetsprojekten kan gälla polska våtmarker, biologisk mångfald, hjälp med hantering av latriner och sopor, latinamerikanska gatubarn, utbildning och försörjningsmöjligheter för handikappade och ensamma mödrar, utveckling av demokratiska organisationer, stärkning av kvinnor i u-länderna och mycket annat. Vänskolerelationerna mellan 30 svenska folkhögskolor och 30 tanzanska Folk Development Colleges förtjänar att nämnas i detta sammanhang.

Folkbildningens internationella samverkan har en chans att nå gräsrotterna och få till stånd

deras demokratiska delaktighet, något som är
svårt när det gäller bistånd.

3. Folkbildningens bidrag till att höja medvetandenivån i samhället och initiera en bred debatt.

Utbildning för informatörer

God rapportering om miljöfrågor är ett sätt att sprida kunskaper och bidra till förståelsen för att det krävs att alla deltar i arbetet för att skydda miljön. För att åstadkomma det anordnar folkbildningen ett antal utbildningar i detta syfte. Det sker både i speciallinjer på folkhögskola för projektledare och miljöinformatörer, och i studie förbundens cirkelledarutbildning. Vissa studieförbund och folkhögskolor utbildar också sin personal i dessa frågor och ger dem kompetens att stötta andra ledare.

Motivering och utbildning av egna medlemmar och egna kursdeltagare

Folkhögskolor och studieförbund når många enskilda människor via sina vanliga allmänna kurser, speciallinjer med inriktning på hållbar utveckling och studiecirkel. Studieförbunden når främst medlemmar i de egna organisationerna, men även andra i de speciella kampanjer man anordnar.

Det är tyvärr ett faktum att intresset för miljöfrågorna har minskat. För 5 år sedan fanns både kretsloppskurser, s.k. ekopilotkurser och miljöekonomikurser på folkhögskola men de har idag för få sökande och har måst läggas ned. En framgångsrikare lösning har visat sig vara att integrera miljöämnet i andra ämnen, naturkunskap, ekonomi, samhällskunskap osv., eller att ta med det i allmän kurs som tillval.

Detsamma gäller för studieförbunden, som inte längre får så många deltagare till rena miljöcirkel men i stället låter miljöfrågorna komma in på ett naturligt sätt i naturkurserna, som när fågelskådare utforskar minskningen av olika fågelarter eller lavar på en ort och får diskutera orsakerna till varför de har minskat just där.

Intresset har däremot inte minskat för de globala rättvisefrågorna. Se ovan Internationell samverkan, föregående sida!

Utåtriktade aktiviteter för allmänheten

Studieförbunden bidrar i hög grad till att höja medvetandenivån i samhället. Dels genom sina många studiecirkel med bäring på hållbar utveckling, dels genom ett antal projekt och

kampanjer, och dels genom att producera böcker, filmer och annat material, varav en del är tillgängligt på AV-centralerna.

Folkbildningen har överhuvudtaget när det gäller utbildning om hållbar utveckling varit mer utåtriktad än tidigare. Man har medvetet arbetat för att nå utanför de egna leden. NBV:s stora temasatsning under 5 år nådde långt flera än sina egna medlemmar via samarbetet med Utbildningsradion och andra organisationer. Studieförbundet har arbetat med kulturprojekt i skolorna och också nått ett stort antal elever med miljöbudskap förmedlade med skapande dramatik.

ABF, SV, Studieförbundet och Sensus har också varit motorn i den kampanj mot växthuseffekten, som anordnats tillsammans med ett antal folkrörelser. Genom klimat.nu beräknades 40 % av landets befolkning nås av budskapet om klimatförsämringarna i världen, och detta tillsammans med NBV:s temasatsning som nådde hundratusentals människor måste sägas vara en bra måluppfyllelse av målet att höja medvetandenivån och initiera en bred debatt.

Studieförbunden är stora producenter av utlandsinformation med Sida-bidrag. De når hundratusentals människor via sina utåtriktade aktiviteter i skolor, på mässor och utställningar, i föreningslivet m.m.

Den som varit nära människorna i en liten by i Ecuador eller Tanzania och på plats lärt känna deras livsvillkor och -miljö kan berätta om det för andra med större empati och engagemang. Allt detta bidrar till att medvetandegöra människor i samhället även utanför folkhögskolans och studieförbundens närmaste krets.

Materialproduktion

En aspekt av folkbildningens breddade arbete med hållbar utveckling är den omfattande materialproduktion som den står för. Folkbildningen, främst studieförbunden, bidrar till produktion av böcker, filmer, utställningsmaterial och studiecirkelmaterial för utbildning för hållbar utveckling, ofta i samarbete med en extern organisation eller någon av sina medlemsorganisationer.

Materialet inom området hållbar utveckling omfattar både ämnesmässig faktainformation, skönlitterära utformningar och metodhandledningar, och är ofta inriktat på djupare förståelse för de mekanismer som leder till t.ex. miljöförstöringar eller konflikter.

Exempel finns i intervjuerna med företrädarna för studieförbunden.

4. Folkbildningens pedagogik och metodik - ett bidrag till en breddad hållbar utveckling

John Huckle: "Utbildning för hållbar utveckling

~~☞~~ har en tydligare och mer kritisk inriktning än miljöutbildning.

~~☞~~ är, liksom utveckling för demokrati och fred, en komplicerad demokratisk process teoretiskt och praktiskt.

~~☞~~ har starka band med socialpolitisk - och utvecklingsutbildning."

Stephen Sterling: "Utbildning för hållbar utveckling är

~~☞~~ grundad i ett lokalt ekonomiskt, socialt och ekologiskt sammanhang

~~☞~~ nyskapande, konstruktiv och fokuserad

~~☞~~ holistisk och mänskligt dimensionerad

~~☞~~ processorienterad och integrerad

~~☞~~ balanserad mellan kunskap och värderingar

~~☞~~ utforskande

~~☞~~ livslång och för alla människor inom alla områden".

De två forskare som åberopas i Agenda 21 när det gäller utbildning för hållbar utveckling anger vilka pedagogiska kriterier de anser måste vara uppfyllda för att utbildningen skall skilja sig från vanlig miljöutbildning.

Studieförbundet Vuxenskolan uttrycker folkbildningens pedagogik som handledning i motsats till utbildning i sitt metodhäfte "Skapa framtid":

Handledning	Utbildning
Syftar till insikt	Syftar till kunskap
Från praktik till teori	Från teori till praktik
Utgår från deltagarnas verklighet	Utgår från teori
Bygger på dialog	Kan vara envägs
Kräver deltagande	Kräver närvaro
Processinriktad	Saklig
Mindre grupper	Ofta större grupper

Nyckelorden kan sägas vara:

kritisk inriktning
komplicerad demokratisk process
processororienterad och integrerad
lokalt sammanhang
nyskapande och konstruktiv
holistisk och humanistisk
kunskaper och värderingar
utforskande
livslång och för alla människor

De intervjuade företrädarna för studieförbund och folkhögskolor uttrycker ofta betydelsen av folkbildningens egen pedagogik och metodik., och har gett många goda exempel. Det är inte svårt att finna ovanstående nyckelord i dem!

Processinriktad, utforskande, deltagarinriktad

Folkbildningspedagogiken är, när den är som bäst, mest lik handledarmodellen ovan: deltagarstyrd, processororienterad, utforskande, ofta nyskapande. Den utgår alltid från deltagaren själv. Vad har det här med mig att göra? Berör det mig, är det betydelsefullt för mig personligen? Och omvänt, har min person och vad jag tänker och gör betydelse för situationen? Vad kan jag hämta ur mina egna erfarenheter? Hur kan jag agera för att förändra världen? När man, som många folkhögskolor och också studieförbund gör, vänder sig till speciella grupper, vare sig det är t.ex. invandrare, politiker, eller utvecklingsstörda, måste man anpassa pedagogiken till gruppen i fråga.

Helhetssyn, kritiskt tänkande

Folkbildningspedagogiken har en helhetssyn i grunden. Allt måste ses i ett sammanhang. Det går inte att diskutera miljö utan att komma in på livsstilsfrågor, på orsaker och konsekvenser, och på alternativa vägar att agera. Dialogen, samtalet är en viktig del. Man ställer frågor, problematiserar, granskar kritiskt och utgår från sin egen livssituation.

Innehåll och form lika betydelsefulla

Innehåll och form är båda viktiga. Utan ett intresseväckande innehåll attraherar man inga deltagare. Utan en medveten pedagogisk form uppnår man inte sina syften att åstadkomma en medvetenhet och aktiv förändring. Folkbildningen varierar formerna mycket, använder föreläsningar, grupparbete, seminarier, dialog och debatter, PBL

(problembaserat lärande), egna aktiviteter för deltagarna, projekt och teamarbete. Vanligt är också i hög grad studieaktiviteter som studieresor, teater, drama, utställningar och exkursioner i naturen.

Utforskande, lokalt sammanhang

Teori och praktik varvas. Man utforskar omvärlden och gör egna erfarenheter, Det finns folkhögskolor som bygger båtar och använder båt som kursverktyg i Östersjöprojekt o. dyl. Man utforskar ofta verkligheten som den ter sig i närsamhället, som när Alma folkhögskola utforskar trafiksituationen eller sophanteringen i Stockholm jämfört med i en ekoby.

Andra är lokalt förankrade och använder en storstad eller en landsortsbygd som klassrum och undervisningsmaterial. Internet används, men boken har fortfarande en stark ställning.

Konsten att nå olika grupper av deltagare

Läraren/cirkelledaren har en stor uppgift i att vara medryckande och entusiastisk för att kunna motivera även de elever/kursdeltagare som inte är så intresserade av ämnet till att börja med.

Många gånger får man locka till sig målgruppen med de rätta argumenten för att de skall bli intresserade, och sedan smyga in miljöperspektivet. Det är mycket märkbart i folkhögskolornas kursutbud att rena miljökurser drar mindre deltagare än kurser som både ger miljöproblematiken och något extra, som vildmarksfärder, fältstudier i u-länderna osv. På samma sätt lockar studieförbundens naturexkursioner deltagare som inte skulle komma till en miljöcirkel, och väl ute i naturen väcks intresset för miljöns bevarande och naturvård.

Det är också viktigt att rätta pedagogikens och studiematerialets utformning efter målgruppen. Ungdomar intresserar sig kanske mer för snabba aktionsinriktade aktiviteter än långa kurser och återkommande cirkelsammankomster. Om de är läsovana nås de ofta bäst genom kanaler som känns naturliga för dem, som TV, serietidningar och CD-romspel, något som t.ex. NBV utnyttjade i sin femårssatsning på situationen i världen.

Utvecklingsstörda måste ha sitt eget material och sin egen pedagogik, och folkbildningen har god erfarenhet av både denna grupp och andra grupper som behöver specialpedagogik.

Många metoder, kreativt nyskapande

Metodikerna som studieförbunden använder är mycket inriktad på studiecirklar med dialog och samtal, men man använder sig också av föreläsningar, problembaserat lärande (PBL), praktisk handledning, grupparbete, seminarier, debatter och workshops. Man arbetar också i projekt, gör kampanjer, resor och kulturprogram där man ofta använder skapande dramatik. Skapande drama används med stor framgång både bland studieförbund och folkhögskolor när man vill medvetandegöra inte minst barn och ungdom, ge insikter och få till stånd en dialog. Ambulerande forumteater har använts när det gäller att få till stånd attitydförändringar, t.ex. av Studieförbundet och SV.

En nyckel till folkbildningens flexibilitet är att den kan arbeta okonventionellt och är öppen för nya idéer. Man använder sig av Internet, video, turnéer med kulturpersonligheter som när NBV anlätade Christina Doctare, Lizette Pålsson och Theodor Kalifatides för att föra ut budskapet i deras 5-årsprojekt.

Exempel på nya djärva grepp är t.ex. NBVs "drogtrailer" som åkte runt till skolor och militärförband och visade filmer i det stora temaprojektet. Ett annat är "jippon" av typen Klimatlöften och tävlingar på hemsidor.

Varierade hjälpmedel

Gamla beprövade hjälpmedel är ofta slitstarka och används fortfarande. Några av de intervjuade har påpekat värdet av att klä miljöfrågorna i skönlitterär form. Att utgå från en skönlitterär text och samtala kring den är en utmärkt metod för de flesta vuxna. Den skönlitterära texten realiserar en världsbild där helheten ges utrymme, men har dessutom ett läsvärde i sig. Berättelsen som metod har i alla tider varit en framgångsrik förmedlare av olika verklighetsbilder. Fördelen med den skönlitterära texten är förutom dess lättillgänglighet också att den med humor och värme kan förmedla både fakta och värderingar utan att bli moraliserande. Olika meningar kan komma till tals i samma bok.

Målgruppen för studiematerialet blir större om boken inte är avskräckande tjock. Det viktiga är att den ställer frågor och problematiserar samtidigt som den väcker intresse med ett proffsigt utförande.

Videofilmer som är pedagogiskt och intresseväckande redigerade är mycket användbara. TV-program, liksom radio, ger aktuellt underlag för diskussioner. Ungdomar

när man bäst genom deras egna kanaler, t.ex. hemsida, chat-sidor, CD-romspel, serietidningar, där en aktuell fråga problematiseras och de får ta ställning och göra ett livsstilsval. Det fordras en levande och vital argumentation med olika synpunkter och inte enbart ett dogmatiskt budskap.

Som studiematerial används ofta eget producerat material som böcker, CD-rom, webben, film. Även material från Naturskyddsföreningen, Livsmedelsverket, Naturvårdsverket, Konsumentverket och annat fackmaterial nämns i samband med utbildning för hållbar utveckling.

Vid Linköpings universitets utvärdering av NBVs En värld i fred och utveckling, producerad i samarbete med Svenska FN-förbundet och Utbildningsradion, påtalade man bl.a. att materialet var pedagogiskt nytänkande och flexibelt på olika sätt. Dels genom att det fanns olika material anpassade för olika åldersgrupper och behov, t.ex. rollspel, serietidningar och webbsidor för ungdomar, kunde TV-filmerna med tillhörande studieblad och antologier utom att användas i en traditionell cirkel med sju sammankomster också delas upp i teman som kunde användas i minicirklar på 3 timmar, vilket kanske bättre passar yngre personer eller personer med ont om tid.

En hemsida kan användas mycket medvetet. Man måste ständigt hålla den levande. Att kontinuerligt publicera aktuella texter och bilder bilder och ge uppslag till aktiviteter i anslutning till dessa som underlag för reaktion /reflektion /samtal/värderingsövningar ökar sidans attraktionsvärde. Aktiviteter kan vara virtuella studiecirklar, klotterplank och chat i anslutning till bilden, tävlingar.

Utveckling av metoder för att åstadkomma ökad medvetenhet och vilja att förändra sitt beteende eller sin situation

Folkbildningen utvecklar sin metodik i takt med att uppgifterna kräver det. Man prövar många olika metoder och bidrar också till metodutveckling. Vid förändringsarbete blandar man den traditionella folkbildningspedagogiken med speciella metoder som visat sig fungera i andra sammanhang. Flera projekt har utvecklats via Folkbildningsrådets IT-satsningar, t.ex. Ålstas Det nya IT-navet och Kjesåters folkhögskolas projekt Problembaserad miljöutbildning på distans till 2500 scoutledare.

Exempel på metoder för att åstadkomma en ökad medvetenhet och förändring

Värderingsmetodik

För att påverka människors attityder, värderingar och beteenden räcker det inte med att bara informera om fakta. Man måste använda en pedagogik som når fram till individens känsla och engagemang, och utvecklar förmågan att tänka kritiskt och ta ställning. Det finns många olika metoder för förändringsarbete. De flesta metoder följer den här tågorningen:

1. Korrekta och relevanta fakta presenteras. De kopplas till vardagslivet och jämförs med andras erfarenheter och värderingar.

2. Deltagarna redovisar sina egna erfarenheter och upplevelser. Man kan komplettera med studiebesök, egna undersökningar och strukturerade samtal.

3. Värderingsövningar där deltagarna dels tvingas ta ställning själva till företeelsen, dels ta del av varandras värderingar.

Man kan också beskriva stegen i värderingsmetodiken på följande sätt:

1. problemformulering,
2. egen reflektion,
3. diskussion i smågrupper,
4. diskussion i storgrupp för att uppnå consensus
5. egna åtaganden, helst mätbara. Ex. Klimatlöften, Sparsam körning

Det finns många typer av strukturerade värderingsövningar, t.ex.

- listövningar - där varje deltagare först enskilt listar så många sätt som möjligt på sätt att lösa aktuella problemet, t.ex. Hur kan jag spara el hemma?
- rangordningsövningar, där man t.ex. rangordnar alternativ från 1-4
- linjeövningar, där deltagarna uppmanas att ta ställning till ett kontroversiellt påstående,

ställa sig på i förväg utplacerade lappar på golvet, som är numrerade från 1 (instämmer inte alls) till 6 (instämmer helt).

- oavslutade meningar
- fyra hörnövningar
- ja-nej-övningar.

Varje övning följs av diskussion i smågrupper där alla får motivera sitt val, och avslutas med storgrupp

Andra metoder är Forumspel - de förtrycktas teater, och PBL- problembaserat lärande.

Källa: Skapa framtid - SV:s metodhandledning

Lästips:

Steinberg: Aktiva värderingar inför 2000-talet, Ekelunds Förlag AB

Byréus-Hagen: Du har huvudrollen i ditt liv, Liber 1990 (om forumspel)

Hård af Segerstad: Problembaserat lärande, Liber 1997

Projektmetodik i lokal utveckling och i biståndsverksamhet

I de projekt som handlar om lokal utveckling och boendedemokrati använder man ofta studiecirkeln som arbetsmetod.

Projektledaren fungerar som en katalysator i den kreativa processen. Syftet är att få deltagarna att själva ta tag i sin situation och forma nya strukturer.

Rent praktiskt är metodiken följande:

1. Deltagarna presenterar sin grundidé för varandra och formulerar sina mål under några veckor, samt tydliggör sin vision.

2. Deltagarna kategoriserar hindren för förverkligandet av sin vision och gör upp en lista över möjliga lösningar.

2. I början av kursen görs ett gruppkontrakt upp, med riktlinjer för beslutsgång och relationer mellan elever och elever och mellan elever och ledare. Alla beslut dokumenteras i en beslutsbok. Gruppen bestämmer över kursens budget.

3. Deltagarna träffas 2 ggr per vk och ena dagen ägnas åt att deltagarna får berätta om hur deras projekt fortskrider och vilken typ av problem man stött på. Vissa problem kan då lösas direkt, och samtidigt får eleverna en påtryckning att gå vidare. Läraren måste återföra kursdeltagarna till vad som är relevant för målet med kursen, t.ex. fråga "är detta viktigt för ditt projekt?".

4. Andra dagen ägnas åt genomgångar av fakta, t.ex. marknadsföring, EU-bestämmelser el.dyl. Dessa moment upplevs av många som är tända på sitt eget projekt som störande inslag, men de är obligatoriska.

5. Uppföljningar görs kontinuerligt av hur projektet framskrider och om måluppfyllelsen. Vid behov justeras kompasskursen.

Källa: Karléns enkät och intervju med ansvarig lärare för kurs i lokal utveckling och ekologi, Storumans folkhögskola

Visuell planering

En användbar projektplaneringsmetod är VI-planen (visuell planering), lanserad i början av 1990-talet av Birger Eriksson, f.d. chef för Malmfältsinstitutionen i Kiruna. Som grund ligger folkbildningens respekt för att varje individ besitter unika resurser, som, mobiliserad med den egna viljan, kan skapa en positiv utveckling. Den är ett instrument för resursinventering, strukturering, planering, redovisning och kommunikation och kan beskrivas som ett grafiskt träd som ger bilder av de resurser och förutsättningar en människa, organisationer eller bygd har. Det är en metod som innebär att den enskilde individen

1. inventerar sina erfarenheter, resurser och sin kompetens
2. kartlägger och utvärderar hur han/hon ska gå vidare för att nå uppsatta mål.
3. strukturerar och planlägger arbetet
4. redovisar resultatet
5. kommunicerar resultatet till andra

REFERENSER:

Hermansson, Eva: 2001; Baltic 21 U - utbildning för hållbar utveckling, en kunskapsöversikt Utbildningsdepartementet

Agenda 21 för utbildning för hållbar utveckling i Östersjöområdet - Baltic 21 E
Utbildningsdepartementet

Nationell strategi för hållbar utveckling
Sammanfattning av regeringens skrivelse 2001/02:172, Miljödepartementet

Från vision till handling
Sveriges nationalrapport till världstoppmötet om Agenda 21 och hållbar utveckling i Johannesburg 2002

The Johannesburg Declaration on Sustainable Development
United Nations, 4 september 2002

Statement by Mr Göran Persson
World Summit on Sustainable Development
Johannesburg 3 September 2002

Världstoppsmötet om hållbar utveckling,
Johannesburg 26 augusti - 4 september 2002.
Sammanfattning, regeringskansliet

Folkhögskolor 2003/2004
Folkhögskolornas Informationstjänst (FIN)

Karlén, Gunnel: Utbildning för "hållbar utveckling" i icke-formell vuxenutbildning -Folkhögskolor och studieförbund- i Sverige år 2000. Folkbildningsrådet

Projektmaterial från Folkbildningsnätets pedagogiska resurser angående Storuman, Ålsta Kjesäter och Tollare

Lack, Dekius Den kokande grodan, Bakhåll 2001

Studieförbundet Vuxenskolan: Skapa framtid, metodhandledning till framtidsstudien Sverige år 2021- vägar till ett hållbart samhälle , 2001

